Міністерство з питань тимчасово окупованих територій
та внутрішньо переміщених осіб

АБВ. Збройний конфлікт в термінах
(Путівник для України)

Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І.

Київ - 2019, 89 с.

ПЕРЕДМОВА

Осмислюючи та описуючи події останніх п'яти років в Україні, у першу чергу - агресію Російської Федерації, важливо ретельно підбирати слова. Українське інформаційне поле загалом, а також українські медіа, перенасичені різними поняттями, думками та оцінками, часом, діаметрально протилежними. Дискусії щодо тих чи інших термінів тривають ще до сьогодні. Це ускладнює розуміння ситуації як в середині країни, так і нашими міжнародними партнерами. А також створює благодатний ґрунт для ворожих інформаційних впливів.

Саме тому Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України вирішило ініціювати розробку посібника, який був би допоміжним у роботі як журналістів, громадських діячів, так і державних службовців та навіть політиків.

Україна віддана європейським цінностям, тому ми орієнтувалися на міжнародне гуманітарне право, яке ґрунтується на повазі до людини. Посібник містить роз'яснення термінологічної бази міжнародного гуманітарного права, але також у нього включена й нова термінологія щодо збройного конфлікту та російської військової агресії, яку містить українське законодавство, що вже формувалося після 2014 року. Окрім того, надзвичайно важливо розуміти, які функції в таких умовах виконують ті чи інші органи влади та державні інституції, - цьому присвячений окремий розділ.

Ми сподіваємося, що цей посібник допоможе усім, хто так чи інакше працює з інформацією, комунікує з нашим суспільством, розібратися в складній термінології збройного конфлікту. Чим краще ми розуміємо, що відбувається і чому - тим швидше ми рухатимемось в напрямку розв'язання конфлікту та повернення стійкого миру і можемо це просто та коректно пояснити суспільству.

Вадим Черниш
Міністр з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України

Агресія - застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності (див. «територіальна цілісність держав») чи політичної незалежності іншої держави, чи в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об´єднаних Націй (ООН).

Таке визначення терміна міститься в Резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 р., яка називається «Визначення агресії» (ст. 1). Резолюція також визначає перелік дій, які вважаються актом агресії (див. «акт агресії»). Декларація ООН про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності й суверенітету (1965) визначає, що збройне втручання є синонімом агресії. Факт агресії встановлює Рада Безпеки ООН (ст. 39 Статуту ООН).

Агресор - держава чи коаліція держав, що вчинили агресію, тобто здійснили збройний напад на іншу державу першими.

Українські нормативно-правові акти

Україна визнала Росію державою-агресором у 2015 р. Це засвідчує низка документів, зокрема:

Звернення Верховної Ради України до Організації Об´єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором, затверджене Постановою Верховної Ради України від 27 січня 2015 р. № 129-VIII;

Заява Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків», затверджена Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015 р. № 337-VIII.

Також термін «держава-агресор» міститься в Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (18 січня 2018 р. № 2268-VIII).

Акти/документи міжнародних організацій

Уперше в документах міжнародних організацій термін «російська агресія в Україні» було зафіксовано в Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ)2067 (2015) від 25 червня 2015 р.

Резолюція 2132 (2016) від 12 жовтня 2016 р. фактично визнала наявність російської агресії в Україні. Резолюція має назву «Політичні наслідки російської агресії в Україні». У документі зазначається: «Більше ніж два роки після початку російської агресії в Україні Парламентська асамблея глибоко стурбована його політичними наслідками як для України, так і для загальної стабільності та безпеки в Європі. Для України наслідками конфлікту стали порушення її суверенітету та територіальної цілісності. Все почалося в період після Євромайдану з незаконної анексії Криму Російською Федерацією та продовжилось російською підтримкою сепаратистів на сході України та зростанням її ролі у конфлікті, що триває». У Резолюції ПАРЄ закликала Російську Федерацію вивести свої війська з території України та припинити військову підтримку сепаратистів.

Адміністративна межа (з АР Крим) - умовна лінія на поверхні землі, яка відокремлює одну адміністративно-територіальну одиницю від іншої. Варто розрізняти державні та адміністративні кордони. Державні кордони розділяють і розмежовують території суміжних суверенних держав, адміністративні кордони розмежовують окремі частини однієї держави. Оскільки Україна не визнає анексію Криму,

то продовжує використовувати термін «адміністративна межа» щодо АР Крим. Проте, після окупації Криму Росією введений спеціальний Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 367. Він також визначає перелік пунктів (див. «Контрольний пункт в'їзду-виїзду»), де можна перетнути адміністративну межу з Кримом, – це, зокрема, для автомобільного сполучення – «Каланчак», «Чаплинка», «Чонгар». Залізничного сполучення з АР Крим на сьогодні немає.

Акт агресії. Резолюція 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 р. «Визначення агресії» містить перелік дій, які вважаються актом агресії. До таких дій належать:

1) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави, або будь-яка воєнна окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, яка є результатом такого вторгнення або нападу, чи будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини;

2) бомбардування збройними силами держави території іншої держави, або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

3) блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави;

4) напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили, або морські і повітряні флоти іншої держави;

5) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави, відповідно до угоди з державою, яка їх приймає, в порушення умов, передбачених цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди;

6) дії держави, яка дозволяє, щоб її територія, надана нею в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави;

7) заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них.

Анексія - Насильницьке приєднання, загарбання якоюсь державою іншої держави або частини її території. Анексія є одним із актів агресії (див. «акт агресії»), а відтак грубим порушенням міжнародного права. Будь-які територіальні зміни можуть відбуватися лише при здійсненні права націй на самовизначення, або коли є добровільна згода обох держав.

<u>Акти/документи міжнародних організацій</u>

Низка міжнародних документів визнає анексію протиправною:

- в Декларації про принципи міжнародного права, прийнятою Резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 р. (див. «Декларація про принципи міжнародного права») зазначається, що «територія держави не може бути об'єктом воєнної окупації», а також «не повинна бути об'єктом придбання іншою державою в результаті загрози силою чи її застосування»;

- Декларація ООН про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності й суверенітету (1965) засуджує не тільки збройне втручання, а й «всі інші форми втручання та різні загрози, направлені проти правосуб'єктності держави».

У світовій історії є низка прикладів анексії території одних держав іншими. Найвідоміші – це приєднання (або аншлюс, з нім. Anschlu) нацистською Німеччиною Австрії, а також Судетської області Чехословацької республіки у 1938 р.

Антитерористична операція - комплекс скоординованих спеціальних за-

ходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності (див. «терористична діяльність»). Саме таке визначення терміна «антитерористична операція» міститься в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638-IV (зі змінами 2018 р.).

Антитерористична операція на сході України (АТО) - комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних збройних формувань на сході України, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Росією (тривала з 13 квітня 2014 р. по 18 січня 2018 р.).

АТО була запроваджена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» (введене в дію Указом Президента № 405/2014 від 14 квітня 2014 р.).

У квітні 2014 р. контрольовані, керовані і фінансовані Російською Федерацією незаконні збройні формування проголосили створення терористичних організацій «Донецької народної республіки» (7 квітня 2014 р.) та «Луганської народної республіки» (27 квітня 2014 р.). Ці події в Заяві Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків», схваленій Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015 р. № 337-VIII, називаються «другою фазою збройної агресії Російської Федерації проти України».

18 січня 2018 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Цей Закон визначив зміну формату Антитерористичної операції (АТО) на Операцію Об´єднаних сил (див. «Операція Об´єднаних сил») для виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Відповідно до Закону, замість штабу Антитерористичної операції створюється Об´єднаний оперативний штаб Збройних сил України, який здійснюватиме безпосереднє керівництво силами і засобами ЗСУ, окремих військових формувань, МВС, Нацполіції та Державної служби з надзвичайних ситуацій, що залучатимуться до заходів оборони.

Біженець - особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів, знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань (ст. 1, Женевська конвенція про статус біженців, 1951 р.). Не можуть розраховувати на захист, гарантований біженцям, особи, які вчинили злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людяності; вчинили тяжкий злочин неполітичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці; винні у вчиненні дій, які суперечать цілям і принципам Організації Об´єднаних Націй.

Часто не розрізняють, хто такі біженці, а хто – економічні та нелегальні мігранти. Біженці покидають свою країну через загрозу переслідувань і не можуть безпечно повернутися додому в існуючій ситуації. Мігрант зазвичай залишає батьківщину добровільно в пошуках кращого життя. Якщо він або вона забажають повернутися додому, то зможуть скористатися захистом свого уряду.

Захист і допомогу біженцям у різних країнах світу здійснює Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яке було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 14 грудня 1950 р. і розпочало свою роботу в 1951 р.

Україна у 2002 р. приєдналася до Конвенції 1951 р. про статус біженців і Протоколу 1967 р. до неї. 8 липня 2011 р. був прийнятий Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» № 3671-VI. В Україні діє Департамент у справах іноземців та осіб без громадянства Державної міграційної служби України (ДМС), створений у 2010 р. як урядова установа, діяльність якої координується Міністерством внутрішніх справ. Актуальну інформацію щодо кількості біженців можна подивитися на сайті ДМС: https://dmsu.gov.ua/

Помилки у вживанні термінів

Українські ЗМІ часто некоректно вживають термін «біженці», плутаючи його з терміном «внутрішньо переміщені особи» (див. «внутрішньо переміщені особи»), які з'явилися в країні після початку збройної агресії Росії проти України в 2014 р.

Бактеріологічна (біологічна) зброя - різновид зброї масового знищення, яка містить патогенні мікроорганізми та інші біологічні агенти, що можуть викликати масові хвороби у людей, тварин, завдавати шкоду навколишньому середовищу. Використання такої зброї заборонено з 1925 р. Женевським протоколом. Доповнює Протокол Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення, яка була прийнята у 1972 р. і вступила в дію 26 березня 1975 р. На даний момент 182 держави є учасницями цієї Конвенції. Перелік агентів, що є біологічною зброєю, міститься у положенні Всесвітньої організації охорони здоров'я «Заходи системи громадської охорони здоров'я у відповідь на загрозу застосування біологічної та хімічної зброї».

Бомбардування - засіб ведення війни військово-повітряними силами шляхом завдання ракетно-бомбових ударів по військових об'єктах. Цивільні об'єкти не повинні бути об'єктами військового нападу. Бомбардування або знищення санітарних установ, транспорту, санітарного персоналу, історичних пам'яток, культурних цінностей, храмів заборонено.

Помилки у вживанні термінів

У ЗМІ плутають обстріли з бомбардуванням. На відміну від бомбардування, обстріл ведеться зі стрілецької зброї (пістолет, кулемет, гвинтівка, автомат), артилерії, мінометів, а також реактивними системами залпового вогню (типу «Град», «Смерч», «Ураган»).

Будапештський меморандум - документ про неядерний статус України, що містить гарантії суверенітету та безпеки України. Повна назва – Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Документ підписаний 5 грудня 1994 р. між Україною, США, Британією та Росією. У 1995 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Меморандум як офіційний документ.

Підписавши Меморандум, Україна взяла на себе зобов'язання ліквідувати всю ядерну зброю, що знаходилася на її території. У свою чергу США, Британія та Росія зобов'язалися:

- поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України;
- утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України;
- утримуватися від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверені-

ту, і таким чином отримати будь-які переваги;

- домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні як державі – учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об´єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї;

- не застосовувати ядерну зброю проти будь-якої держави – учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, крім випадку нападу на них самих, їх території чи їх підопічні території, їх збройні сили або на їх союзників з боку такої держави спільно або в союзі з державою, яка володіє ядерною зброєю.

Блокпост - загороджувальний пункт у визначеному місці в районі проведення Операції об´єднаних сил (ООС), призначений для контролю руху людей та транспортних засобів. На блокпостах здійснюється перевірка документів, що посвідчують особу, особистий огляд осіб і огляд речей, що при них знаходяться, огляд транспортних засобів та речей, що ними перевозяться. Вони встановлені вздовж лінії розмежування з метою запобігання несанкціонованому проникненню з/на тимчасово окуповану територію учасників незаконних збройних формувань, а також ввезення (вивезення) до/з району проведення ООС предметів і речовин, вилучених з цивільного обігу або обмежених в обігу.

В Україні блокпости (БП) функціонують на лінії зіткнення (Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» вводить термін «лінія розмежування», див. «лінія розмежування») в Донецькій та Луганській областях, а також на адміністративній межі з АР Крим. Деталізоване визначення терміна «блокпост» міститься у Положенні «Про тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей» від 14.04.2017 р. № 222-ог, затверджене наказом першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України. Також блокпости за своїм розташуванням, рівнем контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів поділяються на БП першого та другого рубежів. Блокпост другого рубежу – це Контрольний пункт в´їзду–виїзду (КПВВ) (див. «Контрольний пункт в´їзду–виїзду (КПВВ)»).

Перетин лінії розмежування та адміністративної межі поза визначеними БП чи КПВВ заборонено.

Ветерани війни - особи, які брали участь у захисті своєї країни чи в бойових діях на території інших держав. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» відносить до ветеранів війни учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни. Зокрема йдеться про тих, хто брав участь у Другій світовій війні, був направлений до Афганістану в період бойових дій, а також тих, хто брав участь в антитерористичній операції в Україні (яка згодом була перейменована в Операцію об´єднаних сил), яка розпочалася в 2014 р. 14 листопада 2017 р. Верховна Рада України ухвалила зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», відповідно до яких додано новий розділ щодо посилення соціального захисту учасників АТО і ООС, учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих таких осіб, які фактично прирівнюються до учасників бойових дій.

Військовополонений - особа, яка потрапила в полон до супротивника. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (ст. 4) називає військо-

вополоненими осіб, які належать до таких категорій:

- особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;
- членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано;
- членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;
- осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил;
- членів екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Також Конвенція містить вимоги гуманного поводження з військовополоненими. У статті 13 йдеться про те, що «жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою у проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах. Так само військовополонені завжди мають бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки». Відповідальність за поводження з полоненими несе держава, що тримає в полоні, а не окремі особи чи військові частини, які взяли в полон.

Військовослужбовець - особа, яка проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру і яка полягає у професійній діяльності, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності, що визначає Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р. № 2232-XII. Законодавство (зокрема Закон України «Про Збройні Сили України» № 1934-XI від 6 грудня 1991 р., ст. 17) обмежує політичну діяльність військовослужбовців, у тому числі зупиняє їх членство у політичних партіях та професійних спілках на період військової служби.

Військово-цивільні адміністрації (ВЦА) - це тимчасові державні органи управління, які діють на території антитерористичної операції та/або Операції Об'єднаних Сил в Донецькій та Луганській областях. 3 лютого 2015 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» № 141-VIII.

Закон визначає, що ВЦА «діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі проведення антитерористичної операції) або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях) і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності

населення, правопорядку, участі у протидії актам збройної агресії, диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема проведення антитерористичної операції».

ВЦА формуються з військовослужбовців.

На сьогодні працюють дві обласні ВЦА – Донецька і Луганська, а також низка ВЦА районного рівня та рівня населених пунктів.

Військові злочини - злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Кримінальний кодекс України містить окремий розділ XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», який містить перелік таких злочинів. Зокрема – це:

- непокора;
- невиконання наказу;
- опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків;
- погроза або насильство щодо начальника;
- порушення статутних правил взаємовідносин між військово-службовцями за відсутності відносин підлеглості;
- самовільне залишення військової частини або місця служби;
- дезертирство;
- ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом;
- викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем;
- умисне знищення або пошкодження військового майна;
- необережне знищення або пошкодження військового майна;
- втрата військового майна;
- порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення;
- порушення правил водіння або експлуатації машин;
- порушення правил польотів або підготовки до них;
- порушення правил кораблеводіння;
- порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання;
- порушення правил несення прикордонної служби;
- порушення правил несення бойового чергування;
- порушення статутних правил внутрішньої служби;
- розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості;
- недбале ставлення до військової служби;
- бездіяльність військової влади;
- перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень;
- здача або залишення ворогові засобів ведення війни;
- залишення гинучого військового корабля;
- самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю;
- добровільна здача в полон;
- злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (добровільна

участь військовослужбовця, який перебуває в полоні, у роботах, що мають військове значення, або в інших заходах, які завідомо можуть заподіяти шкоду Україні або союзним з нею державам, за відсутності ознак державної зради та ін.);

- мародерство;
- насильство над населенням у районі воєнних дій;
- погане поводження з військовополоненими;
- незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею.

Помилки у вживанні термінів

Термін «військові злочини» не варто плутати з терміном «воєнні злочини» (див. «воєнні злочини»).

Військові (збройні) формування - військові структури, створені відповідно до законодавства України, оснащені зброєю та бойовою технікою, призначені для захисту та оборони країни.

Закон України «Про оборону України» визначає «військові формування» як створену відповідно до законодавства України «сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій».

На противагу легальним військовим (збройним) формуванням існують незаконні збройні формування (див. «незаконні збройні формування»).

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) - люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця проживання, через або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих/техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни.

Акти/документи міжнародних організацій

Таке визначення ВПО міститься у Керівних принципах ООН з питань внутрішнього переміщення, розроблених і затверджених Комісією ООН з прав людини у 1998 р. Дані Керівні принципи спрямовані на забезпечення особливих потреб внутрішньо переміщених осіб у всьому світі. У них визначено права та гарантії, необхідні для захисту осіб від примусового переміщення, а також надання їм захисту та допомоги під час переміщення, а також під час повернення чи переселення та реінтеграції. Внутрішньо переміщені особи користуються тими самими правами та свободами, передбаченими міжнародним правом і національним законодавством, якими користуються інші особи в їхній країні. Вони не повинні піддаватись дискримінації. Основний обов'язок і відповідальність за надання захисту та гуманітарної допомоги ВПО покладається на державу, під юрисдикцією якої вони перебувають.

Українські нормативно-правові акти

У зв'язку з тимчасовою окупацією АР Крим та початком збройного конфлікту на сході країни у 2014 р. Україна вперше за часів незалежності зіштовхнулася з явищем внутрішнього переміщення – велика кількість осіб змушена була залишити свої місця проживання і переїхати в інші регіони країни. 20 жовтня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII, який визначив, що «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання

в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру». Закон також встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

15 листопада 2017 р. Урядом було затверджено Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 р. Її метою є соціально-економічна інтеграція ВПО, захист їхніх прав та свобод.

21 листопада 2018 р. Урядом було затверджено План заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 р.

Воєнні злочини - злочини, що пов´язані зі збройним конфліктом. Ці злочини визначені ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, що включають серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 р., інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів та конфліктів неміжнародного характеру. Це зокрема:

- умисне вбивство;
- тортури чи нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти;
- умисне завдання сильних страждань чи нанесення важких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров´ю;
- незаконне, безцільне та значне за обсягами знищення чи привласнення майна, що не викликане воєнною необхідністю;
- примушування військовополоненого чи іншої особи, яка користується міжнародним захистом, служити у збройних силах ворожої сторони;
- умисне позбавлення військовополоненого чи іншої особи, яка користується міжнародним захистом, права на справедливий та звичайний судовий процес;
- незаконне обмеження свободи;
- взяття заручників;
- напад на цивільне населення або на цивільні об´єкти;
- мародерство;
- скоєння таких злочинів, як зґвалтування, сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова стерилізація та будь-яких інших видів сексуального насильства;
- застосування отрути чи отруєної зброї;
- застосування задушливих, отруйних чи інших газів та будь-яких аналогічних рідин, матеріалів чи засобів;
- пряме або непряме переміщення окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію, чи депортація або переміщення частини чи всього населення окупованої території як в межах відповідної території, так і за її межі;
- тощо.

Помилки у вживанні термінів

Термін «воєнні злочини» не варто плутати з терміном «військові злочини» (див. «військові злочини»).

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Саме так цей термін визначається в Законі України «Про правовий режим воєнного стану».

№ 389-VIII, прийнятому 12 травня 2015 р. Згідно з цим Законом воєнний стан

вводиться Указом Президента і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Також тимчасово можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина та права юридичних осіб. Проте Закон забороняє застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання. За спроби використати введення воєнного стану для захоплення влади передбачена відповідальність.

26 листопада 2018 р. Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 389-VIII було введено воєнний стан у Вінницькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Чернігівській, а також Донецькій, Запорізькій, Херсонській областях та внутрішніх водах України Азово-Керченської акваторії. Зазначений Указ Президента № 393/2018 ввів в Україні воєнний стан із 14 години 00 хвилин 26 листопада 2018 р. строком на 30 діб.

Воююча сторона (сторона у конфлікті) - суб´єкт, що бере участь у збройному конфлікті. В міжнародному збройному конфлікті воюючими сторонами є держави, у внутрішньому – держави та недержавні збройні формування.

Гаазькі конвенції з міжнародного гуманітарного права - міжнародні договори про закони та звичаї війни, прийняті на першій (1899 р.) та другій (1907 р.) мирних конференціях в Гаазі. Загалом було прийнято 16 конвенцій та 4 декларації, що складають основу міжнародного гуманітарного права в питання регулювання ведення війни.

Документи, прийняті під час Гаазької мирної конференції 1899 р.:

- Гаазька конвенція (I) про мирне розв´язання міжнародних зіткнень;

- Гаазька конвенція (II) про закони і звичаї сухопутної війни;

-Гаазька конвенція (III) про поширення положень Женевської конвенції 1864р. на морську війну;

- Декларація про незастосування снарядів, єдиним призначенням яких є розповсюдження задушливих чи шкідливих газів;

- Декларація про незастосування куль, що легко розвертаються або сплющуються (кулі «думдум»)

- Документи, прийняті під час Гаазької мирної конференції 1907 р.:

- Конвенція про мирне розв´язання міжнародних зіткнень (I Гаазька конвенція);

- II Конвенція про обмеження застосування сили у разі стягнення договірних боргових зобов´язань;

- III Конвенція про відкриття воєнних дій;

- IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі;

- Конвенція про права і обов´язки нейтральних держав та осіб у разі сухопутної війни;

- VI Конвенція про становище ворожих торгових суден на початку воєнних дій;

- VII Конвенція про перетворення торговельних суден у військові судна;

- Конвенція про встановлення підводних мін, що автоматично підриваються від зіткнення;

- Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни (IX Гаазька конвенція);

- Гаазька конвенція (X) про застосування до морської війни засад Женевської конвенції 1864 р.;

- Гаазька конвенція (XI) про деякі обмеження користування правом захоплення у морській війні, 18 жовтня 1907 р.;

- Гаазька конвенція (XIII) про права та обов'язки нейтральних держав у разі морської війни;

- Декларація про заборону метання снарядів і вибухових речовин з повітряних куль.

Гібридна війна (гібридні методи ведення конфлікту) - спосіб ведення війни, коли відкрите використання збройних сил однієї країни проти іншої (чи проти недержавних утворень) поєднується з невійськовими засобами (наприклад, політичними, дипломатичними, економічними, інформаційними тощо).

Дослідницька група Європейського парламенту (the European Parliament Research Service (EPRS)) у роз'яснювальних документах розділяє три поняття: «гібридна загроза», «гібридний конфлікт», «гібридна війна».

Гібридна загроза використовується як збірне поняття для означення виникнення одночасних загроз безпеки; воно може охоплювати різні ситуації, включаючи терористичні акти, дії проти кібербезпеки, таємні військові операції тощо. Гібридний конфлікт (на відміну від гібридної війни) — це ситуація, коли сторони утримуються від явного використання збройних сил один проти одного, спираючись замість цього на поєднання військового залякування, експлуатації економічної і політичної уразливості та дипломатичних або технологічних засобів для досягнення своїх цілей.

Експерти EPRS вважають, що з юридичної точки зору використовувати термін «гібридна війна» варто лише тоді, коли існує збройний конфлікт і тому застосовуються норми міжнародного гуманітарного права.

Геноцид - злочин, що полягає у скоєнні дій з наміром знищити, цілком або частково, будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948) та Римський Статут Міжнародного кримінального суду (1998) визначають такий перелік дій, які можна вважати геноцидом:

1) убивство членів такої групи;

2) завдання серйозних тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи;

3) навмисне створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи;

4) дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи;

5) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Приклади:

- Знищення вірменів владою Туреччини (1915).

- Голокост (нацистська Німеччина).

- Голодомор в Україні (1933-1934). Коментар: 28 листопада 2006 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», яким Голодомор визнано геноцидом українського народу. Проте не всі країни світу визнали Голодомор геноцидом (лише 18 країн і частина штатів США).

- Знищення народу тутсі владою Руанди (1994).

- Знищення боснійських мусульман у Сребрениці (1995).

Гуманітарна допомога - вид безоплатної допомоги, у першу чергу у вигляді

засобів для життя населенню, що опинилося в районах, охоплених гуманітарною катастрофою (див. «гуманітарна криза/катастрофа») або стоять на її межі. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV визначає, що гуманітарна допомога — це «цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту».

Міжвідомчу координацію справи надання гуманітарної допомоги в усьому світі здійснює Організація Об'єднаних Націй. У 2014 р. в Україні почав працювати Офіс ООН з координації гуманітарних питань (ОКГП).

Координатор з гуманітарних питань є провідним партнером уряду у справі координації дій з міжнародним гуманітарним співтовариством. Координатор з гуманітарних питань очолює Національну робочу групу з гуманітарних питань – стратегічний орган, який спрямовує діяльність і підтримує взаємодію з державними та неурядовими партнерами. На додаток до організацій системи ООН, Національна робоча група з гуманітарних питань також опікується заходами, здійснюваними підрозділами Червоного хреста, місцевими і міжнародними НУО.

Гуманітарна допомога координується вісьмома кластерами, які на сьогодні діють в Україні: кластери надання притулку, захисту, охорони здоров'я і забезпечення харчування, освіти, водопостачання, санітарії і гігієни, первинної реабілітації та надання засобів для існування. Особлива увага приділяється ситуації на сході України, особливо на територіях, близьких до «лінії зіткнення» і непідконтрольних державі.

Національна робоча група з гуманітарних питань в Огляді гуманітарних потреб на 2018 р. відзначає, що кількість жертв збройного конфлікту на сході України досягла 4,4 млн осіб, з яких 3,4 млн потребують гуманітарної допомоги та захисту.

Координація діяльності з надання гуманітарної допомоги цивільному населенню під час збройних конфліктів – одне з основних завдань Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТОТ).

Гуманітарна криза/катастрофа - особлива подія чи серія подій, які загрожують здоров'ю, безпеці або добробуту громади чи великої групи людей. Гуманітарні кризи виникають через стихійні лиха, техногенні катастрофи, а також через комплексні надзвичайні ситуації, такі як збройні конфлікти, які можуть породжувати голод, переміщення великої кількості осіб, епідемії тощо.

Кожна гуманітарна криза потребує унікальної реакції, спрямованої на конкретні сфери. Для попередження гуманітарної катастрофи в зону лиха направляють гуманітарну допомогу (див. «гуманітарна допомога»).

У 2017 р. ООН заявила про те, що наразі світ знаходиться на порозі наймасштабнішої гуманітарної кризи з 1945 р., що спричинена збройними конфліктами: більше 20 млн людей в Ємені, Південному Судані, Сомалі та Нігерії загрожує голод.

Гуманітарне реагування - відповідь на гострі гуманітарні потреби населення, що опинилося в районах, охоплених гуманітарною катастрофою або стоять на її межі.

Гуманітарне реагування в Україні охоплює багато учасників, у тому числі агентства ООН, національні та міжнародні НУО та інші міжнародні та регіональні актори, а також органи влади та приватний сектор. Починаючи з 2015 р., ООН спільно з урядом України, зокрема з Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТОТ), щорічно розробляє та здійснює План гуманітарного реагування на основі оцінки потреб населення, яке постраждало внаслідок збройного конфлікту на сході України.

Гуманітарне розмінування - процес знешкодження та видалення мін, вибухових пристроїв, інших вибухонебезпечних предметів з території, де тривали бойові дії. Мета розмінування полягає у зменшенні шкоди для цивільного населення.

Протимінну діяльність складають п'ять груп заходів, що взаємно доповнюють одна одну:

1) інформування про мінну небезпеку (ІМН) та небезпеку вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ);

2) гуманітарне розмінування, тобто, обстеження територій, забруднених мінами і ВЗВ, укладання мап, маркування і розмінування;

3) допомога постраждалим, включно з реабілітацією та реінтеграцією;

4) знищення запасів вибухових речовин;

5) інформаційнопропагандистська діяльність проти використання протипіхотних мін.

Стандарти для планування, виконання та управління програмами розмінування розробляє Служба ООН з питань протимінної діяльності. Міжнародні стандарти протимінної діяльності (International Mine Action Standards – IMAS) публікуються з 2001 р.

Міжнародне право послуговується у цьому питанні наступними документами:

- Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їх знищення (1997 р.)
- Конвенція ООН про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію (1980 р.);
- Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мінпасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 р., що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї;
- Протокол про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни від 28.11.2003р., що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї.

<u>Різниця між гуманітарним та військовим розмінуванням</u>

За визначенням міжнародних стандартів протимінної діяльності, протимінна діяльність – це заходи, спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу мін і ВЗВ, включаючи суббоєприпаси, що не вибухнули.

Водночас, ці міжнародні стандарти розрізняють два види діяльності:

- розмінування/гуманітарне розмінування (demining/humanitarian demining);
- військове очищення від мін/розмінування (military mine clearance/demining).

Військове очищення від мін (military mine clearance) – це процес, який здійснюється за допомогою військових з метою очищення безпечного шляху для просування вперед в ході конфлікту. «Чистота» очищення, відсоток площі очищення замінованої території, рівень прийнятного ризику змінюються залежно від ситуації.

Розмінування (demining) або гуманітарне розмінування (humanitarian demining), за визначенням Міжнародних стандартів протимінної діяльності (МСПД) – заходи, які проводять для ліквідації небезпек, пов'язаних з мінами і ВЗВ, включа-

ючи технічне обстеження, складання карт, розмінування, маркування, підготовку документації після розмінування, зв’язки з громадами щодо протимінної діяльності й передачу очищеної території. Розмінування може здійснюватися різними організаціями: громадськими організаціями, комерційними компаніями, національними групами з протимінної діяльності тощо. Розмінування може мати екстрений характер або ж виконуватися для цілей соціальноекономічного розвитку.

Ключова відмінність полягає в тому, що військове очищення проводять саперні підрозділи на конкретній території чи об’єкті, де виявлені вибухові пристрої. Гуманітарне ж розмінування передбачає комплексний підхід до всієї території, на якій тривали бойові дії, і включає огляд усієї території, визначення сумнівних районів, виявлення ділянок з мінами і залишками вибухових пристроїв, їх очищення. Після гуманітарного розмінування місцевість стає повністю придатною для цивільного використання.

6 грудня 2018 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про протимінну діяльність в Україні».

Декларація про принципи міжнародного права - міжнародний документ, в якому викладені основні принципи сучасного міжнародного права. Прийнята у 1970 р. на сесії Генеральної Асамблеї ООН, декларація розширює тлумачення основних принципів міжнародного права, закладених у Статуті ООН.

У Декларації сформульовано такі принципи:

1. Незастосування сили або загрози силою.
2. Мирне розв’язання міжнародних спорів.
3. Невтручання у справи, які є внутрішньою компетенцією держав.
4. Співробітництво держав згідно зі Статутом ООН.
5. Рівноправ’я та самовизначення народів.
6. Суверенна рівність держав.
7. Сумлінне виконання державами зобов’язань, взятих на себе відповідно до Статуту ООН.

Документ зобов’язує дежави не лише відмовитися від прямого застосування сили, поважати суверенітет тощо, але й — від пропаганди агресивної війни.

У 1975 р. у Гельсінкі був прийнятий Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі. У цьому документі, окрім перелічених принципів, ще три: непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; повага прав людини й основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань.

Демілітаризована зона - будь-яка зона, з якої за згодою між сторонами, що знаходяться у збройному конфлікті, виведені всі комбатанти (див. комбатанти) та мобільні бойові засоби.

<u>Українські нормативно-правові акти</u>

Дане визначення поняття «демілітаризована зона» – з Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України 23 березня 2017 р. Демілітаризовану зону відносять до місцевостей і зон, що перебувають під особливим захистом. Влада і населення цієї зони повинні утримуватися від ворожих дій. Ця зона позначається знаками, які погоджуються між сторонами, що знаходяться у збройному конфлікті.

<u>Акти/документи міжнародних організацій</u>

Стаття 60 Додаткового протоколу I 1977 до Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949 р.) забороняє сторонам, що перебувають у збройному конфлікті, поширювати воєнні операції на зони, яким вони за угодою надали статус демілітаризованих. У таких зонах можуть знаходитись поліція, миротворці ООН, але не до-

зволяється присутність армії. У деяких випадках демілітаризовану зону проголошує Рада безпеки ООН, але всеодно за згодою сторін конфлікту.

Помилки у вживанні термінів

Термін «демілітаризована зона» не варто плутати з іншими термінами, зокрема: «місцевість, що не обороняється»; «санітарна та безпечна зони»; «нейтралізована зона».

Так, місцевість, що не обороняється — це будь-яка місцевість (населений пункт), що знаходиться в районі воєнних дій або поблизу і є відкритою (відкритим) для окупації противником; воєнні дії тут заборонені. На відміну від демілітаризованих зон (для створення яких необхідна взаємна згода сторін, що знаходяться у збройному конфлікті) місцевості, що не обороняються, можуть бути створені шляхом односторонньої заяви з повідомленням про це протилежної сторони (остання повинна підтвердити одержання такого повідомлення).

Санітарні і безпечні зони (місцевості) створюються винятково з метою захисту від наслідків війни поранених, хворих та осіб похилого віку, дітей до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів з дітьми до семи років.

Нейтралізована зона призначена для захисту від наслідків війни таких осіб:

а) поранених та хворих комбатантів (див. комбатанти);

б) цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях та, перебуваючи в зонах, не виконують жодної роботи воєнного характеру.

Деокупація - повернення під контроль держави окупованих іншою державою територій.

Помилки у вживанні термінів

Не варто плутати термін «деокупація» із терміном «реінтеграція» (див. «реінтеграція»).

Депортація - насильницьке переміщення осіб, які зазнали виселення або інших примусових дій, з району, в якому вони законно перебувають, за відсутності підстав, що допускаються міжнародним правом.

Протокол 4 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 3) визначає, що ніхто не може бути висланий з території держави, громадянином якої він є, а також жодному громадянину не може бути заборонений в'їзд на територію власної держави. Також ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду відносить депортацію до злочинів проти людяності (див. «злочини проти людяності»), які тягнуть за собою міжнародну кримінальну відповідальність. Забороняє депортацію і ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (у статті зокрема йдеться про те, що держава, яка окупує чужу територію, не має права здійснювати депортацію осіб).

Так, за часів СРСР депортації зазнали кримські татари, які були вислані з Криму через звинувачення в колабораціонізмі в час Другої світової війни. Також масово висилалося населення Західної України, країн Балтії через звинувачення в націоналізмі.

Диверсія - вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе господарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемії. Диверсія є злочином проти основ національної безпеки держави, як її визначає Кримінальний кодекс України (ст. 113). Існує різниця між термінами диверсія та терористичний акт (див. терористичний акт).

«Дитина-солдат» - будь-яка особа, яка не досягла 18-річного віку і була завербована чи використана збройними силами чи збройними групами в будь-якій якості, зокрема у якості бійців, шпигунів, носильників, кухарів чи в сексуальних цілях тощо. Міжнародне гуманітарне право забороняє використання дітей у збройних конфліктах.

Зокрема це питання регулюють наступні акти/документи міжнародних організацій:

- Кейптаунські принципи (1997 р.) вперше вводять визначення поняття «дитина-солдат»;
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифікований Україною 23.06.2004 р.) передбачає заборону вербування або використання із військовою метою осіб, які не досягли віку 18 років;
- Римський статут Міжнародного кримінального суду кваліфікує вербування та використання дітей для участі в бойових діях воєнним злочином;
- Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування чи використання збройними силами або озброєними групами та Паризькі принципи та керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами чи озброєними угрупу ваннями (2007 р.).
- Додатковий протокол до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (15 листопада 2000 р.)

Українське законодавство також містить норми про заборону використання дітей у збройних конфліктах, зокрема:

- Закон України «Про охорону дитинства» (ст. 30 «Заборона участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах»);
- Кримінальний кодекс України (ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини», п. 2).

З початком розгортання збройного конфлікту на сході України міжнародні та національні організації, журналісти фіксують факти прямого чи опосередкованого використання дітей у ході ведення бойових дій або у їх підготовці до участі у збройному конфлікті. Зведеної статистики та комплексного дослідження не існує (станом на середину 2018 р.).

Добровольці - особи, які за власним бажанням воюють на боці однієї зі сторін збройного конфлікту.

Українські нормативно-правові акти

У Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» добровольцями вважаються «особи, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів».

Акти/документи міжнародних організацій

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (ст. 4) визначає умови, які є обов'язковими для визнання добровольців такими, на яких розповсюджуються закони та звичаї війни:

а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;

в) вони носять зброю відкрито;

г) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

«**Документ Монтрьо» -** документ, який містить правила та положення щодо приватних воєнних та охоронних компаній (ПВОК), які діють в зонах збройних конфліктів. Документ був погоджений 17 вересня 2008 р. 17-ма країнами, зокрема Австралією, Австрією, Анголою, Афганістаном, Британією, Іраком, Канадою, Китаєм, Німеччиною, Польщею, ПАР, США, Сьєрра-Леоне, Україною, Францією, Швейцарією, Швецією. Він став результатом міжнародного процесу, ініційованого урядом Швейцарії та Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Ініціатори пояснюють необхідність регулювання діяльності ПВОК з гуманітарної точки зору. «Оскільки вони озброєні та уповноважені здійснювати діяльність, в результаті якої вони опиняються в безпосередній близькості до воєнних дій, вони потенційно несуть додаткові ризики для місцевого населення і самі можуть бути піддані нападам. На даний момент держави практично не здійснюють нагляду над ПВОК і відсутні міжнародні норми щодо таких компаній» – ідеться в документі.

«Документ Монтрьо» визначає приватні воєнні та охоронні компанії як приватні суб'єкти підприємництва, які здійснюють воєнні та/чи охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Воєнні та охоронні послуги включать збройну охорону та захист людей і об'єктів, наприклад, транспортних колон, будівель та ніших місць, техобслуговування та експлуатацію бойових комплексів, утримання під вартою ув'язнених, консультування чи підготовку місцевих військовослужбовців та охоронців.

Документ має декларативний характер і може стати основою для напрацювання відповідної міжнародної нормативної бази.

Екоцид - масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших умисних дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Українські нормативно-правові акти

Наведене визначення терміна містить Кримінальний кодекс України (ст. 441). Відповідальність за екоцид, за українським законодавством, – позбавлення волі строком від восьми до п'ятнадцяти років. Екоцид може відбуватися в результаті бойових дій під час збройного конфлікту. Його наслідком є порушення екосистеми в зоні бойових дій і довкола.

Акти/документи міжнародних організацій

Існує низка багатосторонніх міжнародних угод, які регулюють питання заборони використання зброї масового ураження та захисту й охорони навколишнього природного середовища від воєнних дій:

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) (1977 р.), ст. 54, 55;
- Конвенція про захист від радіації (1960 р.);
- Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (1963 р.);
- Договір про заборону випробування ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі і під водою (1963 р.);
- Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968 р.);
- Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) зброї і токсинів та їх знищення (1972 р.);
- Конвенція про заборону воєнного чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (1977 р.);
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.);

- Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (1983 р.);

- Всесвітня хартія природи (1982 р., закликає утримуватися від військових дій, що завдають шкоди природі);

- інші документи.

Відповідно до міжнародних зобов'язань, Україна не повинна застосовувати ворожі засоби впливу на природне середовище.

Екстремізм - схильність у політиці та ідеології до крайніх поглядів і дій (визначення терміна з політологічної точки зору). Це деструктивне соціально-політичне явище, яке загрожує політичній стабільності, безпеці та суверенітету держави, реалізації основних прав та свобод людини. Особи, які сповідують екстремістські погляди, зазвичай, намагаються підірвати легітимність державних та суспільних інституцій за допомогою силових методів, зокрема через провокування заворушення, страйків і навіть терористичних актів.

У законодавчому полі України наразі відсутнє правове (законодавче) визначення поняття «екстремізм», як і критерії його розмежування з поняттями «радикалізм» та «тероризм» (див. «тероризм»).

Ефективний контроль держави-агресора - контроль однієї держави над територією (частиною території) іншої держави. Такий контроль може здійснюватися або її власними збройними силами або через підконтрольні їй місцеві адміністрації. Держава, яка здійснює ефективний контроль, може надавати підконтрольним місцевим адміністраціям або незаконним збройним формуванням політичну, військову, економічну, фінансову, соціальну підтримку. На території, що перебуває під ефективним контролем, ця держава несе відповідальність за дотримання прав і свобод людини. Саме так трактує поняття «ефективний контроль» Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїх рішеннях.

Щодо ефективного контролю РФ над недержавними збройними угрупованнями, що діють на сході України

Прийнято низку міжнародних документів, в яких констатується наявність ефективного контролю Російської Федерації над недержавними збройними угрупованнями, що діють на сході України. Це зокрема Резолюція ПАРЄ 2133 (2016) від 12 жовтня 2016 р.«Засоби правового захисту від порушень прав людини на українських територіях, що знаходяться поза контролем української влади», Резолюція ПАРЄ 2132 (2016) від 12 жовтня 2016 р. «Політичні наслідки російської агресії в Україні». Так, у п. 3 Резолюції 2133 констатується, що «ДНР» та «ЛНР» створені за підтримки та під контролем Росії, і не мають жодної легітимності згідно з українським та міжнародним правом. У п. 4 цієї самої Резолюції прямо йдеться, що «відповідно до міжнародного права Росія, яка дефакто здійснює контроль над цими територіями, несе відповідальність за захист місцевого населення». Резолюція ПАРЄ 2209 від 24 квітня 2018 р. «Надзвичайний стан: питання пропорційності стосовно відступів, передбачених ст. 15 Конвенції про захист прав людини» підтверджує, що Росія здійснює ефективний контроль над частиною Донецької та Луганської областей.

<u>Помилки у вживання термінів</u>

«Ефективний контроль» не є «окупацією» (див. «окупація»).

Женевські конвенції про захист жертв війни - міжнародні угоди про захист жертв збройних конфліктів. Були підписані 12 серпня 1949 р. на Дипломатичній конференції ООН, що відбулася в Женеві. До Женевських конвенцій приєдналися по-

над 190 держав.

Женевські конвенції включають в себе чотири універсальні міжнародні договори:

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях — зобов'язує збирати на полі бою і надавати допомогу пораненим і хворим супротивника. Будь-яка дискримінація щодо поранених і хворих з причин статі, раси, національності, політичних переконань або релігії забороняється. Усі поранені і хворі мають бути зареєстровані, а дані про них повідомлені тій державі, на боці якої вони воювали. Медичні установи, санітарний персонал і транспорт для перевезення поранених, хворих і санітарного майна користуються захистом, і напад на них забороняється;

- Конвенція про поліпшення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі — встановлює правила поводження з хворими та пораненими під час морської війни, аналогічні правилам, передбаченим Конвенцією про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях;

- Конвенція про поводження з військовополоненими — встановлює правила, яких повинні дотримуватися воюючі сторони при поводженні з військовополоненими;

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни — передбачає гуманне поводження з населенням, що перебуває на окупованій території, і захищає його права.

Жертви війни - особи, які загинули або постраждали під час і внаслідок воєнних дій. Правовий статус жертв війни визначається Женевськими конвенціями від 12 серпня 1949р. про захист жертв війни. У цих документах жертвами війни визнаються:

- хворі та поранені;
- військовополонені;
- особи, які зазнали корабельної аварії (аварію літального апарату);
- безвісно відсутні особи;
- загиблі (померлі);
- цивільні особи, які знаходяться в районі воєнних дій та на окупованих територіях.

У Конвенції про захист цивільного населення під час війни зазначено, що особливого захисту потребують інваліди, жінки, у тому числі вагітні, а також діти. В документі містяться вимоги гуманного, недискримінаційного поводження з жертвами війни, а також забороняється насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; захоплення заручників; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

Загроза застосування воєнної сили - наміри або дії однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, які свідчать про готовність до застосування воєнної сили проти іншої сторони з метою досягнення власних цілей. Таке визначення містить Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України 24 вересня 2015 р.

Заручник - цивільна особа, яка захоплюється та (або) утримується приму-

сово, поза її волею та всупереч її бажанню, з метою добитися задоволення тих чи інших вимог. Захоплення заручників є злочином.

Українські нормативно-правові акти

Стаття 147 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за цей злочин та визначає термін «захоплення заручників» як захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника. Захоплення заручників може мати міжнародний характер, якщо:

- злочинці і заручники є громадянами різних держав;
- злочинці і заручники можуть бути громадянами однієї держави, але злочин скоюється за межами цієї держави;
- заручниками виступають особи, що користуються міжнародним захистом;
- підготовка та вчинення злочину здійснюються на території різних держав;
- виникає питання про видачу злочинця в разі його приховування на території іншої держави.

Акти/документи міжнародних організацій

Основним документом, який кваліфікує захоплення заручників як злочин міжнародного характеру, є Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р. Стаття 1 цієї Конвенції визначає, що «будь-яка особа, яка захоплює або утримує іншу особу й погрожує вбити, завдати пошкодження або продовжувати утримувати іншу особу (далі називається «заручник») для того, щоб примусити третю сторону, а саме: державу, міжнародну міжурядову організацію, будь-яку фізичну, юридичну особу або групу осіб, – здійснити чи утриматись від здійснення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення заручника, вчиняє відповідно до змісту цієї Конвенції, злочин захоплення заручників». Проте, у ст. 12 документа зазначено, що ця Конвенція не застосовується до «акту захоплення заручників, вчиненого під час збройних конфліктів».

Збройна агресія. У міжнародному праві застосовується термін «агресія», сучасне визначення якого (див. «агресія») міститься в Резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 р., яка називається «Визначення агресії». Закон України «Про оборону України» містить термін «збройна агресія», і визначає «збройну агресію» як застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України.

Закон (ст. 1) також дає перелік дій, які варто вважати збройною агресією проти України:

1) вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України;

2) блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

3) напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

4) засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим у п. 2-3 діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях;

5) дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених у п. 2-4;

6) застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною між-

народних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів.

Збройний конфлікт - має місце щоразу, коли держави вдаються до застосування сили або коли відбувається тривалий збройний конфлікт між урядовими силами та організованими збройними групами або між такими групами всередині однієї держави. Саме таке визначення «збройного конфлікту», яке дав Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії у справі Душко Тадіча, вважається на сьогодні хрестоматійним.

Відповідно до Женевських конвенцій розрізняють два види збройних конфліктів:

- міжнародний (включаючи оголошену війну);
- неміжнародний (внутрішній).

Основна відмінність між двома видами конфліктів у тому, що сторонами міжнародного збройного конфлікту завжди є держави.

Українські нормативно-правові акти

Нова редакція Воєнної доктрини України, затверджена Указом Президента України 24 вересня 2015 р., визначає збройний конфлікт як збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт).

Збройні сили - регулярні та нерегулярні легітимні військові формування держав, призначені для охорони та оборони держави, її захисту від зовнішніх небезпек. В Україні синонімами є слова «військо», «армія».

До складу збройних сил входять комбатанти (ті, які воюють) (див. «комбатанти») та некомбатанти (ті, які не воюють) – медичний і духовний персонал.

Україна також має свої збройні сили, діяльність яких регламентується Законом України «Про Збройні Сили України» (прийнятий у 1991 р.). Стаття 1 цього Закону визначає, що на ЗСУ покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Також ЗСУ забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Керівництво Збройними Силами України здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач. В особливий період Президент може здійснювати керівництво через Ставку Верховного Головнокомандувача, робочим органом якої є Генеральний штаб ЗСУ. Склад Збройних Сил України:

- Сухопутні війська;
- Повітряні сили;
- Військово-морські сили;
- Десантно-штурмові війська;
- Сили спеціальних операцій.

Зброя масового знищення (зброя масового ураження) - зброя, призначена для знищення великої кількості людей та масштабних руйнувань.

Розрізняють три основні види зброї масового ураження, використання якої заборонено:

- хімічна (див. «хімічна зброя»);
- бактеріологічна (біологічна) (див. «бактеріологічна (біологічна) зброя»);

- ядерна (див. «ядерна зброя»).

Акти/документи міжнародних організацій, які регулюють заборону застосування такої зброї:

- Протокол про заборону застосування у війні задушливих, отруйних та інших газів і рідин та бактеріологічних засобів від 17 червня 1925 р.;

- Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р. (Україна приєдналася до Договору 16 листопада 1994 р.);

- Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення від 10 квітня 1972 р.;

- Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (ратифікована Україною 16 жовтня 1998 р.).

- Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Українські нормативно-правові акти

Це питання регулюється і українським Кримінальним кодексом. Стаття 439 «Застосування зброї масового знищення» передбачає відповідальність за застосування такої зброї аж до довічного позбавлення волі.

Злочини проти людяності - діяння, які здійснюються в рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад здійснюється свідомо. Таке визначення міститься у ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (див. «Римський статут»). Ця стаття також визначає перелік діянь, які є злочинами проти людяності:

а) вбивство;

б) масове винищення людей;

в) поневолення;

г) депортація або насильницьке переміщення населення;

д) ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи через порушення основоположних норм міжнародного права;

е) тортури;

ж) зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-які інші форми сексуального насилля подібної тяжкості;

з) переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в п. 3, або іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-якими діяннями, зазначеними в цьому пункті, або будь-якими злочинами, які підпадають під юрисдикцію Суду;

і) насильницьке викрадення людей;

к) злочини апартеїду;

л) інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному заподіянні сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень, а також такі, що спричинять негативний вплив на психічне або фізичне здоров'я.

Злочини проти миру. Кримінальний кодекс України містить окремий розділ (XX) «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Він визначає перелік таких злочинів.

Злочини проти миру:

- пропаганда війни (ст. 436);

- виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1);

- планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437);

- порушення законів та звичаїв війни (ст. 438).

Злочини проти безпеки людства:

- застосування зброї масового знищення (ст. 439);
- розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440);
- екоцид (ст. 441);
- геноцид (ст. 442).

Злочини проти міжнародного правопорядку:

- посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443);
- злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444);
- незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (ст. 445);
- піратство (ст. 446);
- найманство (ст. 447).

Зона безпеки - зона, розташована на контрольованих урядом територіях поруч із лінією розмежування. З початком Операції об'єднаних сил в Донецькій та Луганській областях (після прийняття Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» 18 січня 2018 р.) колишня зона АТО була розділена на «район бойових дій» та «зону безпеки».

У зонах безпеки, прилеглих до району бойових дій діє особливий порядок, що передбачає надання органам сектору безпеки і оборони, іншим державним органам України спеціальних повноважень, необхідних для здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Межі зон безпеки, прилеглих до району бойових дій, визначаються начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України за поданням Командувача об'єднаних сил.

Інтернування - примусове затримання та поселення у спеціальних місцях іноземних громадян воюючою або нейтральною державою під час збройного конфлікту. Особи із збройних сил, що потрапили у владу ворога, є не інтернованими, а військовополоненими (див. «військовополонений»), водночас інтернування ворожих військ може мати місце під час перемир'я.

Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України роз'яснює, що інтернування – це прийняття та примусове поселення нейтральною державою або іншою державою, що не є стороною міжнародного збройного конфлікту, осіб, які належать до збройних сил держав, що воюють (війська сторін, у тому числі військові кораблі та літаки, військовополонені, які втекли, хворі та поранені), що змушені були увійти на її територію. Особи, піддані інтернуванню, роззброюються і розміщуються на розсуд держави, яка їх прийняла. Інтернування також означає примусове поселення у спеціальних місцях цивільних осіб однієї із сторін, що воює, які опинилися на території противника у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом.

Інтерновані особи захищені міжнародним гуманітарним правом, насамперед вони мають право на гуманне поводження та дотримання основних прав без будь-якої дискримінації. Питання інтернування детально регулює Женевська конвенція 1949 р. «Про захист цивільного населення під час війни» (зокрема розділ IV «Правила, що стосуються поводження з інтернованими»). Зокрема визначається, що держава, яка затримує, повинна розміщати інтернованих далі від зони бойових дій

і спеціально позначати місця їх перебування, а також забезпечити їх безоплатне утримання та медичну допомогу. Інтернованих не можна змушувати до праці, лише за їх бажанням. Інтернування припиняється одразу, як тільки це можливо, після припинення бойових дій. Сторони повинні забезпечити повернення всіх інтернованих до їхнього останнього місця проживання чи спростити їхню репатріацію.

Іррегулярні (нерегулярні) сили -сукупність різноманітних непостійних збройних формувань, які беруть участь у збройному конфлікті. У Декларації принципів міжнародного права 1970 р. зазначається, що кожна держава повинна обов'язково утримуватися від організації та заохочення іррегулярних сил та озброєних банд, у тому числі найманців, для вторгнення на територію іншої держави. В нормах МГП іррегулярні сили тотожні добровольчим, тобто таким, що не належать до регулярних збройних сил держави.

Казус беллі - формальна причина оголошення війни (див. «оголошення війни») однією державою іншій. Гаазька конвенція (ІІІ) про початок воєнних дій визначала, що війна не могла розпочатися «без попереднього і недвозначного попередження, яке матиме або форму мотивованого оголошення війни, або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни». (На сьогодні відсутня практика оголошення війни.)

Катування (тортури) - будь-яка дія, якою людині навмисно завдають сильного болю або страждань, фізичних чи психологічних, з боку офіційної особи з метою одержання від неї чи від третьої особи інформації або зізнання, покарання її за дії, які вона вчинила або у скоєнні яких вона підозрюється, або залякування її та інших осіб. Таке визначення терміна міститься у ст. 1 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яка була прийнята 9 грудня 1975 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Схоже визначення містить і Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН
10 грудня 1984 р.

Українські нормативно-правові акти

У статті 28 Конституції України зазначається, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, а Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність у вигляді позбавлення волі за застосування катувань.

Кримінальний кодекс України також містить ст. 127 «Катування», яка визначає цей термін як «умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою спонукати потерпілого або іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, в тому числі отримати від нього або іншої особи інформацію, свідчення або визнання, покарати за його дії, які він скоїв або у скоєнні яких підозрюється, або залякування його або інших осіб».

Міжнародне та українське законодавство забороняє катування.

Акти/документи міжнародних організацій

Загальна декларація прав людини (ст. 5), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 7), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 3) забороняють катування чи інші жорстокі та нелюдські види поводження та покарання, які принижують гідність людини.

Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдсь-

ких і таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання була прийнята 9 грудня 1975 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Трохи згодом, 10 грудня 1984 р., Генасамблея ООН прийняла Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яку Україна ратифікувала в 1987 р. У цьому ж році була прийнята Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, якою було створено Європейський комітет з питань запобігання катуванням. Значна частина його роботи полягає в перевірці умов життя ув'язнених.

Кібербезпека - захист інформаційних активів шляхом боротьби із загрозами безпеці інформації, яка обробляється, зберігається та передається за допомогою інформаційних систем, що взаємодіють за допомогою мереж (визначення ISACA – всесвітньо відомої організації з розробки методологій та стандартів в галузі управління, аудиту і безпеки інформаційних технологій).

Не існує єдиного визначення кібербезпеки.

Акти/документи міжнародних організацій

Стратегія кібербезпеки ЄС (на якій ґрунтується низка національних стратегій) визначає, що «кібербезпека зазвичай стосується заходів і дій, спрямованих на захист кіберпростору в цивільній і військовій сферах від загроз, які можуть завдати шкоди взаємозалежним мережам та інформаційній інфраструктурі або є пов'язаними з ними. Кібербезпека спрямована на збереження доступності та цілісності мереж та інфраструктури, а також конфіденційності інформації, яка міститься в них».

Інші документи ЄС, які регулюють питання кібербезпеки:

- Директива щодо мережевої та інформаційної безпеки (набрала чинності в 2016р., це перший правовий акт ЄС, який регламентує дане питання);

- 14 дій з кібербезпеки у Цифровому порядку денному для Європи.

Раніше, у 2001 р., була прийнята Конвенція про кіберзлочинність, яку Україна ратифікувала в 2005 р. У 2003 р. – Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи.

Українські нормативно-правові акти

Українське законодавство також регламентує питання кібербезпеки.
5 листопада 2010 р. прийнято Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який визначає кібербезпеку як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі».

У 2016 р. указом Президента була затверджена Стратегія кібербезпеки України, в якій ризики з кібербезпеки розглядаються уже в контексті російської агресії.

Заходи

Під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі у 2018 р. було заявлено, що в Женеві створять Глобальний центр кібербезпеки, метою якого є побудова безпечного і захищеного кіберпростору.

У лютому 2018 р. в Україні при Державній службі спеціального зв'язку і захисту інформації відкрито Центр раннього виявлення та реагування на кіберзагрози.

Колабораціонізм - усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам.

Станом на початок 2018 р. в Україні відсутнє законодавство про колабораціонізм. Питання колабораціонізму набуло актуальності через тимчасову окупацію частини українських територій Російською Федерацією.

Комбатанти - особи, які входять до складу збройних сил сторони, яка бере участь у збройному конфлікті (за винятком медичного та духовного персоналу). Комбатанти мають право брати безпосередню участь у військових діях.

Статус комбатанта визначається Женевськими конвенціями та Додатковим протоколом І від 8 червня 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв війни. Згідно з протоколом І комбатанти зобов'язані відрізняти себе від цивільного населення (мають визначений, добре видимий здалеку відмітний знак; дотримуються у своїх діях правил ведення війни; відкрито носять зброю), коли беруть участь у нападі або у воєнній операції, що є підготовкою до нападу. Також у випадку захоплення камбатанта противником він має право на статус військовополоненого і відповідний захист згідно з нормами міжнародного гуманітарного права.

Критична інфраструктура - сукупність об'єктів інфраструктури держави, які є найбільш важливими для економіки і промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, призвести до значних фінансових збитків та людських жертв. Так цей термін визначається у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави» від 23 серпня 2016 р.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», прийнятий у 2017 р., визначає перелік об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема, – це підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які:

1) провадять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському та фінансовому секторах;

2) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії і газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я;

3) є комунальними, аварійними та рятувальними службами, службами екстреної допомоги населенню;

4) включені до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;

5) є об'єктами потенційно небезпечних технологій і виробництв.

Перелік таких об'єктів визначає Кабінет Міністрів України.

Стратегія національної безпеки України (2015 р.) відносить загрози безпеці критичної інфраструктури до актуальних на сьогодні загроз національній безпеці України.

Контрольний пункт в'їзду–виїзду (КПВВ) - спеціально виділена територія на автомобільному шляху з комплексом будівель, спеціальних, інженерних, фортифікаційних споруд і технічних засобів, де підрозділами, що здійснюють державний контроль, здійснюється контроль за переміщенням та пропуск на тимчасово неконтрольовану територію та з такої території осіб, транспортних засобів, товарів. КПВВ діють на лінії розмежування (див. «лінія розмежування (зіткнення)») в Донецькій та Луганській областях, а також на адміністративній межі з Кримом (див.«Адміністративна межа (з АР Крим)»). Порядок їх функціонування визначається низкою

документів, зокрема положенням про «Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей» від 14 квітня 2017 р., затвердженим наказом першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України № 222ог; Постановою Кабінету Міністрів України березня 2017 р. № 99 «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції»; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» № 367 від 4 червня 2015 р. Цими документами також визначені місця КПВВ. На адміністративній межі з Кримом: для автомобільного сполучення – «Каланчак», «Чаплинка», «Чонгар». У Донецькій та Луганській областях: на автомобільних шляхах – «Золоте», «Майорське», «Мар'їнка», «Новотроїцьке», «Гнутове», «Станиця Луганська»; на залізничних – «Кондрашевська Нова», «Світланово», «Попасна», «Артемівськ 2», «Фенольна», «Волноваха».

За даними Державної прикордонної служби лінію розмежування в Донецькій та Луганській областях за рік перетинає понад 13 млн осіб, а адміністративну межу з Кримом – близько 2,5 млн осіб. Актуальну інформацію щодо кількості перетинів можна знайти на сайті Державної прикордонної служби України: https://dpsu.gov.ua/

Лінія розмежування (зіткнення) - демаркаційна лінія на території Донецької та Луганської областей, що розмежовує територію, яку контролюють органи державної влади України, і ту, яка не є під контролем. У документі «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України березня 2017 р. № 99, лінія зіткнення визначається як «умовне розмежування між тимчасово неконтрольованою територією та контрольованою територією». У Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (від 18 січня 2018 р.) вживається термін «лінія розмежування», що замінив термін «лінія зіткнення».

Лінія розмежування має відповідати Мінським домовленостям 2014 р. Існує перелік населених пунктів, які розташовані на цій лінії, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України.

Також відповідно до частини другої статті 1 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» для забезпечення виборчих прав громадян України Указом Президента №32/2019 від 7 лютого 2019 р. були затверджені межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях.

Миротворчі сили ООН (Збройні сили ООН) - військові контингенти країн-членів ООН, які згідно зі Статутом ООН діють у країнах, які переживають конфлікт, з метою запобігання або ліквідації загрози миру і безпеки шляхом спільних примусових дій, якщо заходи економічного і політичного характеру виявилися недостатніми.

Їх утворення та застосування регламентується Статутом ООН (зокрема Розділом VII «Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії»). Рішення про застосування збройних сил приймається консенсусом (тобто одностайно) між постійними членами Ради Безпеки ООН. Плани застосування збройних сил складаються Радою Безпеки ООН за допомогою Військово-Штабного Комітету.

Збройні сили ООН застосовувалися у Єгипті (1956–1967 рр.), у Конго (1960–1964 рр.), на Кіпрі (з 1964 р.), на Близькому Сході (1973–1979 рр.) та в інших регіонах.

29 травня визначено Міжнародним днем миротворців ООН.

Див. також «операції з підтримання миру і безпеки».

Міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів) - система міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв кофлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм (визначення з Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України).

Під захистом міжнародного гуманітраного права (МГП) знаходяться:
жертви збройних конфліктів;
медичний і духовний персонал;
- парламентери і особи, які їх супроводжують;
- персонал цивільної оборони;
- персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей;
- персонал, який бере участь у гуманітарних акціях;
- цивільні об'єкти і культурні цінності.

Напад на таких осіб та руйнування таких об'єктів забороняється. МГП передбачає індивідуальну кримінальну відповідальність фізичних осіб і зобов'язує держави, які беруть участь у збройному конфлікті, вживати заходи щодо припинення будь-яких порушень його вимог.

Міжнародний кримінальний суд - постійний міжнародний судовий орган, у компетенцію якого входить розгляд справ проти фізичних осіб щодо скоєння ними воєнних злочинів (див. «воєнні злочини»), злочинів проти людяності (див. «злочини проти людяності»), геноциду та агресії.

На 52-й сесії Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення про скликання дипломатичної конференції для заснування Міжнародного кримінального суду. Конференція відбулася в Римі 17 липня 1998 р. Тоді було укладено договір, який отримав назву Римський статут, що набув чинності 1 липня 2002 р.

Міжнародний кримінальний суд може здійснювати свою юрисдикцію щодо будь-якого злочину, передбаченого Статутом, якщо:

а) ситуація, за якої відбувся злочин, передається Суду державою-учасницею;

б) ситуація, за якої відбувся злочин, передається Суду РБ ООН;

в) прокурор сам ініціював розслідування ситуації.

Див. також «Римський статут».

<u>Помилки у вживанні</u>

Журналісти називають Міжнародний кримінальний суд Гаазьким трибуналом. Але краще вживати повну офіційну назву. Адже в Гаазі є й інші міжнародні суди.

Міжнародний суд ООН - головний судовий орган ООН. Заснований Статутом Організації Об'єднаних Націй (підписаний 26 червня 1946 р. в Сан-Франціско). Головна мета — розв'язання спорів між державами та ситуацій, які можуть призвести до порушення миру, мирними засобами, дотримуючись принципів справедливості та міжнародного права, а також надавати консультативні висновки в межах його компетенції.

Суд почав працювати в 1946 р. в Гаазі.

19 квітня 2017 р. Міжнародний суд ООН ухвалив тимчасові заходи у справі «Україна проти Російської Федерації». Він дійшов висновку, що «кримські татари і етнічні українці в Криму залишаються вразливими». Тому він запровадив тимчасові заходи проти РФ для захисту національних меншин в АР Крим і зобов'язав Росію:

а) утриматися від обмежень стосовно кримських татар на представництво власних інтересів, включаючи відновлення діяльності Меджлісу;

б) забезпечити ведення навчання українською мовою.

Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії тимчасовий судовий орган, який був створений Радою Безпеки ООН 25 травня 1993 р. на основі резолюції № 827 Ради Безпеки ООН з метою переслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 р., порушення законів і звичаїв війни, геноцид і злочини проти людяності на території колишньої Югославії) на території колишньої Югославії в період з 1991 р. Міжнародний трибунал завершив свою роботу 21 грудня 2017 р. За час роботи трибуналу у справах колишньої Югославії були висунуті звинувачення стосовно 161 особи, 90 з яких – засуджені. Розгляди тривали понад двадцять років.

Мінські угоди (домовленості). Усталений термін, яким позначають:

- Мінський протокол («Протокол за результатами консультацій тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента Украни П. Порошенка і ініціатив Президента Росії В. Путіна»), підписаний у Мінську 5 вересня 2014 р. (документ підписували представник ОБСЄ Гайді Тальявіні, другий президент України Леонід Кучма, посол Росії в Україні Михайло Зурабов).

- Меморандум про виконання положень Протоколу за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента Украни П. Порошенка і ініціатив Президента Росії В. Путіна, підписаний 19 вересня 2014 р.

- Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод, узгоджений на саміті в Мінську 11–12 лютого 2015 р. лідерами Німеччини, Франції, України та Росії у форматі «нормандської четвірки», і підписаного тристоронньою контактною групою (Тальявіні, Кучма, Зурабов).

17 лютого 2015 р. Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 2202 (2015) із двома додатками:

- Додаток I «Комплекс заходів по виконанню Мінських угод»;

- Додаток II «Декларація Президента Російської Федерації, Президента України, Президента Французької Республіки та Канцлера Федеративної Республіки Німеччина в підтримку Комплексу заходів по виконанню Мінських угод, прийнятого 12 лютого 2015 року».

Для контролю за виконанням Мінських угод передбачено проведення зустрічей з регулярною періодичністю, зазвичай, на рівні вищих посадових осіб, які представляють міністерства закордонних справ.

<u>Зміст Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод:</u>

1. Негайне і всеосяжне припинення вогню в окремих районах Донецької та Луганської областей України і його суворе виконання, починаючи з 00 год 00 хв (київський час) 15 лютого 2015 р.

2. Відведення всього важкого озброєння обома сторонами на однакові відстані з метою створення зони безпеки шириною мінімум 50 км один від одного для артилерійських систем калібром 100 мм і більше, зони безпеки шириною 70 км для РСЗВ і шириною 140 км для РСЗВ «Торнадо-С», «Ураган», «Смерч» і тактичних ракетних систем «Точка» («Точка У»):

- для українських військ: від фактичної лінії зіткнення;

- для збройних формувань окремих районів Донецької та Луганської областей України: від лінії зіткнення згідно з Мінським меморандумом від 19 вересня 2014 р.

Відведення переліченого важкого озброєння має розпочатися не пізніше другого дня після припинення вогню і завершитися протягом 14 днів. Цьому процесу сприятиме ОБСЄ за підтримки Тристоронньої контактної групи.

3. Забезпечити ефективний моніторинг і верифікацію режиму припинення вогню та відведення важкого озброєння з боку ОБСЄ з першого дня відводу, із застосуванням усіх необхідних технічних засобів, включаючи супутники, БПЛА, радіолокаційні системи та ін.

4. У перший день після відводу почати діалог про модальності проведення місцевих виборів відповідно до українського законодавства і Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», а також про майбутній режим цих районів на підставі зазначеного Закону.

Негайно, не пізніше 30 днів з дати підписання цього документа, прийняти постанову Верховної Ради України із зазначенням території, на яку поширюється особливий режим відповідно до Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» на основі лінії, встановленої в Мінському меморандумі від 19 вересня 2014 р.

5. Забезпечити помилування і амністію шляхом введення в силу закону, що забороняє переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, що мали місце в окремих районах Донецької та Луганської областей України.

6. Забезпечити звільнення і обмін усіх заручників і незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всіх на всіх». Цей процес має бути завершений найпізніше на п'ятий день після відводу.

7. Забезпечити безпечний доступ, доставку, зберігання і розподіл гуманітарної допомоги тим, хто її потребує, на основі міжнародного механізму.

8. Визначення модальностей повного відновлення соціально-економічних зв'язків, включаючи такі соціальні перекази, як виплата пенсій та інші виплати (надходження і доходи, своєчасна оплата всіх комунальних рахунків, відновлення оподаткування в рамках правового поля України). З цією метою Україна відновить управління сегментом своєї банківської системи в районах, де є конфлікт, і, можливо, буде створений міжнародний механізм для полегшення таких переказів.

9. Відновлення повного контролю над державним кордоном з боку Уряду України у всій зоні конфлікту, яке має розпочатися в перший день після місцевих виборів і завершитися після всеосяжного політичного врегулювання (місцеві вибори в окремих районах Донецької та Луганської областей на підставі Закону України та конституційної реформи) до кінця 2015 р. за умови виконання пункту 11 – в консультаціях і за погодженням з представниками окремих районів Донецької та Луганської областей в рамках Тристоронньої контактної групи.

10. Виведення всіх іноземних збройних формувань, військової техніки, а також найманців з території України під спостереженням ОБСЄ. Роззброєння всіх незаконних груп.

11. Проведення конституційної реформи в Україні з набуттям чинності до кінця 2015 р. нової Конституції, яка передбачає ключовим елементом децентралізацію (з урахуванням особливостей окремих районів Донецької та Луганської областей, узгоджених з представниками цих районів), а також прийняття постійного законодавства про особливий статус окремих районів Донецької та Луганської областей відповідно до заходів, зазначених у примітці, до кінця 2015 р.

12. На підставі Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» питання, що сто-

суються місцевих виборів, будуть обговорюватися і узгоджуватися з представниками окремих районів Донецької та Луганської областей в рамках Тристоронньої контактної групи. Вибори будуть проведені з дотриманням відповідних стандартів ОБСЄ при моніторингу з боку БДІПЛ ОБСЄ.

13. Інтенсифікувати діяльність Тристоронньої контактної групи, в тому числі шляхом створення робочих груп щодо виконання відповідних аспектів Мінських угод. Вони будуть відображати склад Тристоронньої контактної групи.

У Мінську працює Тристороння контактна група з представників України, Росії та ОБСЄ. Представники ТКГ та експерти працюють у 4 підгрупах: гуманітарній, соціально-економічній, безпековій, політичній. У кожній підгрупі позиції озвучують (формулюють) представники РФ та України, модерує переговори ОБСЄ. Це дає змогу вирішувати питання безпеки, економіки, політики, соціально-гуманітарні питання.

Міжнародні тимчасові адміністрації - форма забезпечення урядування протягом перехідного періоду на території, де не діють легітимні державні структури. Створення таких адміністрацій узгоджується сторонами конфлікту та затверджується Радою Безпеки ООН, яка приймає відповідну резолюцію на підставі Глави VII Статуту ООН «Дії стосовно загрози миру, порушень миру й актів агресії».

Міжнародна тимчасова адміністрація може виконувати (відповідно до угоди) безпекові (розведення сторін, роззброєння та реінтеграція комбатантів, демілітаризація та розмінування території), поліцейські (створення тимчасових поліцейських сил та судової системи, відновлення правопорядку, сприяння амністії та співпраці з міжнародними трибуналами), політичні (забезпечення громадянських та політичних прав і свобод, створення тимчасових органів місцевого самоврядування, підготовка та проведення місцевих виборів), соціальні (надання гуманітарної допомоги, налагодження системи освіти та охорони здоров'я, повернення переміщених осіб) та економічні функції (відбудова промислових та інфраструктурних об'єктів шляхом залучення міжнародних донорів, сприяння відновленню економічних зв'язків).

Найманець - особа, яка бере участь у збройному конфлікті з метою отримати матеріальну вигоду, але не входить до складу збройний сил воюючої держави чи інших легітимних структур. Найманець не має права на статус комбатанта, а відтак і військовополоненого. У багатьох країнах найманство переслідується законом.

<u>Акти/документи міжнародних організацій</u>

Додатковий протокол (Протокол I) до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнардних конфліктів (8 червня 1977 р.), визначає найманцем будь-яку особу, яка:

а) спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті;

б) фактично бере безпосередню участь у воєнних діях;

в) бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони;

г) не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває у конфлікті;

д) не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває у конфлікті;

е) не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, що входить до складу її збройних сил.

Українські нормативно-правові акти

Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність у вигляді позбавлення волі за «вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання найманців у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях», а також за «участь найманця у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях».

Незаконні збройні формування - утворені всупереч законодавству будь-якої країни воєнізовані угруповання, які переслідують політичні чи інші цілі, використовуючи методи збройного насильства; можуть вести збройну боротьбу з органами державної влади, протистояти урядовим військам, воювати між собою і навіть з мирним населенням.

Конституція України забороняє створення будь-яких збройних формувань, не передбачених законом. Стаття 260 Кримінального кодексу України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань» передбачає кримінальну відповідальність за створення незаконних збройних формувань, керівництво ними та участь у них. У примітках до цієї статті міститься роз'яснення, що під воєнізованими «слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка», під збройними формуваннями «слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю».

У 2014 р. на сході України за підтримки Російської Федерації створені незаконні збройні формування, які захопили адміністративні будівлі в окремих районах Луганської та Донецької областей. Із розвитком конфлікту 16 вересня 2014 р. утворено окупаційні адміністрації Російської Федерації.

Нюрнберзькі принципи - загальновизнані міжнародно-правові норми, закріплені в Статуті Міжнародного військового трибуналу 1945 р. (ст. 6), який став правовою основою для винесення вироку німецьким воєнним злочинцям у Нюрнберзі.

Статут визначає злочином, що підлягає юрисдикції Трибуналу і тягне за собою індивідуальну кримінальну відповідальність, наступні дії:

- злочини проти миру (планування, підготовка, розв'язання чи ведення агресивної війни);

- воєнні злочини (порушення законів і звичаїв війни, зокрема, це вбивства, катування або поневолення (рабство) цивільного населення окупованій території; вбивства або катування військовополонених; вбивства заручників; пограбування громадської або приватної власності; безглузде руйнування міст чи сіл; розорення, не виправдане військовою необхідністю, та інші злочини);

- злочини проти людяності (вбивство, винищення, поневолення, вислання та інші жорстокості щодо цивільного населення).

Нюрнберзькі принципи були взяті до уваги при створенні у 1993 р. Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії (див. «Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії»).

Оголошення війни - процедура повідомлення однією державою іншій про припинення миру та перехід у стан війни. Раніше війна не могла бути розпочата без оголошення. Це визначає і Гаазька конвенція (III) про початок воєнних дій. Проте на сьогодні держави часто нехтують цією процедурою.

Оголошення війни має певні правові наслідки для усіх воюючих сторін, зокрема припинення домовленостей мирного часу, переривання дипломатичних, економічних, політичних відносин тощо.

Міжнародне гуманітарне право вступає в дію у контексті захисту прав людини незалежно від формального оголошення війни, а з початком фактичних воєнних дій.

Окупація - тимчасове зайняття збройними силами однієї держави частини або всієї території іншої держави, навіть якщо населення не чинить спротив. Територія стає окупованою, коли над нею здійснює фактичний контроль інша держава: створює органи окупаційної влади та проводить іншу діяльність. Визнання окупації в судовому порядку не вимагається.

До окупованих територій застосовуються IV Гаазька конвенція 1907 р. про закони і звичаї війни на суходолі, спільна 2 ст. для чотирьох Женевських конвенцій та IV Женевська конвенція повністю, I Додатковий протокол 1977 р. про захист жертв міжнародних конфліктів та інші міжнародні норми, що регулюють засоби і методи ведення війни.

Так, у ст. 42 IV Гаазької конвенції йдеться, що «територія визнається окупованою, якщо вона фактично перебуває під владою армії супротивника. Окупація поширюється лише на ту територію, де така влада встановлена і здатна виконувати свої функції». Також держава-окупант повинна вжити всіх заходів для відновлення і забезпечення суспільного порядку й безпеки населення окупованої території, сприяти задоволенню його першочергових потреб, дотриманню прав і основоположних свобод, забезпечувати захист культурних цінностей.

Операції з підтримання миру і безпеки - заходи та дії, передбачені Статутом ООН (Розділ VII «Дії щодо загрози миру»), із залученням збройних сил країн-членів Організації, спрямовані на створення умов для встановлення стійкого миру в країнах, які переживають конфлікт. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил членів Організації.

Рішення про розгортання операції ООН з підтримки миру приймає Рада Безпеки ООН, керуючись трьома основними принципами:

- згода сторін;
- неупередженість;
- незастосування сили за винятком випадків самооборони та захисту мандату.

Сьогодні багатопрофільні операції з підтримки миру ООН проводить не лише в інтересах забезпечення миру та безпеки, а й з метою сприяння політичному процесу, захисту цивільного населення, роззброєння, демобілізації та реінтеграції колишніх комбатантів, а також надання допомоги в організації виборів, захисту прав людини та відновленню законності.

Миротворча діяльність може спрямовуватися на:

- запобігання конфлікту та посередництво;
- встановлення миру;
- примус до миру (див. «примус до миру»);
- розбудову миру (див. «розбудова миру»).

Станом на 2018 р. на чотирьох континентах розгорнуто 15 операцій ООН з підтримки миру.

Україна, як член ООН, також бере участь у таких міжнародних операціях. У 1999 р. було прийнято Закон «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки». Згідно з цим Законом рішення про направлення національного контингенту чи національного персоналу для участі в міжнародній операції з підтримання миру приймає Президент України, це рішення також має схвалити Верховна Рада. На 2018 р., за даними Міністерства оборони України, 338 військовослужбовців Збройних сил України виконують завдання у 8 міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у 6 країнах світу та районі Аб'єй.

Сайт «Операції ООН з підтримки миру» знаходиться за адресою: http://www.un.org/ru/peacekeeping/

Операція Об'єднаних сил - комплекс заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях.

18 січня 2018 р. прийнято Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», згідно з яким керівництво операцією на сході України покладено на Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ.

30 квітня 2018 р. Президент України підписав Наказ Верховного Головнокомандувача ЗСУ «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей». Відповідно до Наказу Операцію Об'єднаних Сил (ООС) розпочато о 14:00 30 квітня 2018 р.

Окупаційна адміністрація - орган управління, який створює держава-окупант з метою здійснення влади на окупованій території. Термін «окупаційна адміністрація Російської Федерації» міститься в Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (2018 р.). В Законі зокрема сказано, що Росія чинить злочин агресії проти України, в тому числі «за допомогою окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні Російській Федерації самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України».

Політичний в'язень - особа, засуджена до позбавлення волі з політичних мотивів.

У жовтні 2012 р. Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) прийняла Резолюцію, в якій визначила 5 критеріїв, за якими особу, що позбавлена волі, можуть розглядати як політичного в'язня. Зокрема:

- коли затримання особи відбулося з порушеннями фундаментальних гарантій, встановлених Європейською конвенцією прав людини та її протоколів (щодо свободи думки, совісті і релігії, свободи слова та інформації, свободи зібрань та асоціацій);

- затримання з виключно політичних причин;

- якщо з політичних мотивів тривалість затримання чи умови не відповідають пропорційності правопорушення, в якому обвинувачують чи підозрюють особу;

- утримання в дискримінаційних умовах порівняно з іншими з політичних мотивів;

- затримання в результаті процесу, який був нечесним і, як видається, пов'я-

заним з політичними мотивами влади.

Українське законодавство не містить терміна «політичний в'язень».

Правосуддя перехідного періоду - набір процесів і механізмів, пов'язаних із намаганнями суспільства примиритися зі спадщиною масштабних зловживань минулого і спрямованих на забезпечення підконтрольності, справедливості і примирення. Це трактування запропоноване ООН (у доповіді Генерального секретаря «Панування права та правосуддя перехідного періоду в конфліктних та постконфліктних суспільствах» від 23 серпня 2004 р.). Здійснення правосуддя щодо злочинів, учинених у минулому, є умовою встановлення миру, утвердження цінностей демократичного суспільства і верховенства права. Правосуддя перехідного періоду використовує як судові, так і несудові механізми з різним рівнем міжнародної участі.

Термін «правосуддя перехідного періоду» порівняно новий і почав застосовуватися на початку 90-х років минулого століття. Вважається, що його запропонував Нейл Крітц у 1995 р. у книжці «Перехідне правосуддя: як демократіям, що зароджуються, розквитатися з колишніми режимами» («Transitional Justice: How Emerging Democracies Reckon with Former Regimes»).

Звичайно, правосуддя перехідного періоду передбачає:

- притягнення винних у масових порушеннях до відповідальності та їх покарання за вчинені злочини;
- процес відшкодування жертвам завданої їм шкоди;
- процес встановлення правди, повне розслідування порушень, які мали місце в період конфлікту або становили репресивний характер;
- інституційний процес реформ, який має гарантувати, що такі порушення більше не повторяться.

Для встановлення фактів у поза судовому порядку можуть утворюватися спеціальні комісії. Наприклад, у Боснії та Герцеговині існували: Комісія з розслідування подій у Сребрениці і навколо неї (2003 р.), Державна комісія для дослідження правди про страждання сербів, хорватів, боснійців, євреїв та інших у Сараєво з 1992 по 1995 рр. (2006 р.) та ін.

В Україні проводяться експертні обговорення питання правосуддя перехідного періоду в контексті збройної агресії Російської Федерації.

Превентивна дипломатія - використання дипломатичних методів для попередження переростання суперечок в збройний конфлікт.

Уперше цей термін було вжито в програмному документі ООН «Порядок денний для миру. Превентивна дипломатія, миротворчість і підтримання миру» (An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping), підготовленому тодішнім Генеральним секретарем ООН Бутросом Бутросом Галі.

Головні завдання превентивної дипломатії:

- попередити суперечки, що виникають між державами (міжнародні конфлікти) або між урядом та іншими сторонами в межах однієї держави (внутрішні конфлікти);
- попередити переростання суперечки в збройний конфлікт;
- якщо виник збройний конфлікт, то попередити його розширення і подальше розповсюдження.

Примирення (в контексті збройного конфлікту) - процес сприяння встановленню мирних стосунків, злагоді у суспільстві, яке пережило збройний конфлікт. За визначенням ООН, він включає розбудову відносин між людьми і групами у суспільстві, а також між державою та її громадянами. Важливим для примирен-

ня є встановлення істини щодо вчинених порушень у ході конфлікту та їх визнання, сприяння відповідальності, реагування на наслідки насилля для життя жертв, а також надання гарантій неповторення.
Одним з інструментів примирення може бути створення Комісії із встановлення правди та примирення (наприклад, Південноафриканська комісія із встановлення правди та примирення, або схожа комісія в Колумбії). Зазвичай такі комісії є тимчасовими органами, які розслідують приклади зловживань і протизаконної поведінки протягом встановленого періоду часу. На відміну від судів, ці комісії не можуть застосувати санкції проти осіб, як і змусити виконувати їхні рекомендації. Проте комісії мають право «озвучення імен» правопорушників у своїх доповідях.

Примус до миру - низка примусових заходів (у тому числі й із залученням військової сили), які здійснюють миротворчі сили ООН з метою відновлення міжнародного миру та безпеки, що покликані змусити ворогуючі сторони припинити збройний конфлікт та встановити перемир'я. Проводяться без згоди сторін конфлікту. Проведення операції з примусу до миру санкціонує Рада Безпеки ООН. Див. також «операції з підтримання миру та безпеки».

Район бойових дій - частина території, на якій воюючі сторони ведуть бойові дії.

Акти/документи міжнародних організацій

Додатковий протокол (Протокол I) Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р., визначає «зоною зіткнення» «будь-який район суші, в якому передові підрозділи супротивних сторін перебувають у зіткненні один з одним, тобто в межах досяжності вогню прямою наводкою із землі».

Українські нормативно-правові акти

Розпорядження «Про особливий порядок» в зоні проведення Операції об'єднаних сил в Донецькій та Луганській областях, яка розпочалася після прийняття Закону «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (від 18 січня 2018 р.), містить термін «район бойових дій». Згідно з документом – це «район, охоплений бойовими діями уздовж лінії зіткнення, де підрозділи ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів виконують бойові завдання по недопущенню прориву противника вглиб території держави».

Реінтеграція - повернення тимчасово окупованих територій України, населення, що на них проживає, в єдиний конституційний простір України.

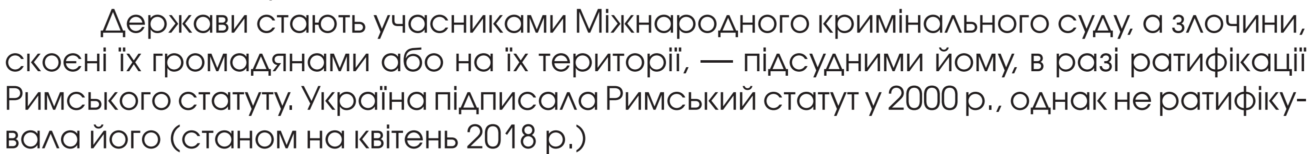
Римський статут - міжнародний договір, на підставі якого було створено Міжнародний кримінальний суд (див. «Міжнародний кримінальний суд»).

Під час 52-ї сесії Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення про скликання дипломатичної конференції для заснування Міжнародного кримінального суду. Конференція відбулася в Римі влітку 1998 року. Договір, який отримав назву Римський статут, був укладений 17 липня 1998 р., а набув чинності 1 липня 2002 р.

Римський статут встановлює функції, юрисдикцію і структуру суду. А також встановлює чотири основних міжнародних злочини:

- геноцид;
- злочини проти людяності;
- воєнні злочини;

- злочин агресії.

Держави стають учасниками Міжнародного кримінального суду, а злочини, скоєні їх громадянами або на їх території, — підсудними йому, в разі ратифікації Римського статуту. Україна підписала Римський статут у 2000 р., однак не ратифікувала його (станом на квітень 2018 р.)

Проте 8 вересня 2015 р. Уряд України подав Заяву України про визнання юрисдикції Суду щодо злочинів проти людяності і воєнних злочинів. Заява має безстроковий характер. Відтак МКС матиме юрисдикцію щодо вказаних злочинів незалежно від громадянства осіб, які їх скоїли, навіть якщо вони є громадянами третіх держав.

Раніше Україна робила заяву про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, скоєних владою за президентства Віктора Януковича в період протистояння Майдану по всій країні з 21 листопада 2013 р. до 22 лютого 2014-го.

Розбудова миру - заходи, спрямовані на зниження ризику загострення чи відновлення збройного кофлікту. ООН визначає, що «розбудова миру включає низку заходів, спрямованих на зменшення ризику початку або відновлення конфлікту завдяки посиленню державних потужностей на усіх рівнях з метою врегулювання конфлікту, а також створення основи для стабільного миру та розвитку». Розбудова миру може здійснюватись на усіх рівнях суспільства, у тому числі на рівні Уряду, громадянського суспільства та самих громадян.

Місією Європейського Союзу, Організацією Об'єднаних Націй та Групою Світового Банку було розроблено Звіт щодо оцінки відновлення та розбудови миру на Східній Україні (ОВРМ), який було схвалено розпорядженням Уряду від 5 серпня 2015 р. № 797-р.

13 грудня 2017 р. Кабінет Міністрів України затвердив своєю постановою Державну цільову програму відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Програма розроблена Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України і має три складові:

1. Відновлення інфраструктури.

Відновлення критичної інфраструктури у сфері соціальних послуг, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, енергетики, тепло- та газопостачання, транспорту, водопостачання та водовідведення, екології та охорони навколишнього природного середовища, фізичної культури та спорту.

2. Економічне відновлення.

Створення умов для економічного відновлення регіонів шляхом підтримки економічного планування на регіональному рівні, створення умов для підвищення рівня зайнятості населення, надання підтримки малому і середньому бізнесу та розширення доступу до фінансових послуг, розвитку промисловості, будівництва, сільського господарства та інших сфер економічної діяльності.

3. Розбудова миру та соціальна стійкість.

Створення механізмів для досягнення соціальної єдності та відбудови довіри, сприяння культурному діалогу та вихованню толерантності, посилення ролі інститутів громадянського суспільства, забезпечення психологічної та соціальної підтримки населення, постраждалого від конфлікту, розвитку місцевого самоврядування у контексті децентралізації, створення самодостатніх територіальних громад, здатних до саморозвитку та підвищення рівня захисту населення й громадської безпеки.

Санкції - спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, які застосову-

ються з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності країни, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства та держави.

Закон України «Про санкції» (від 14 серпня 2014 р.) визначає санкції як суверенне право на захист. Згідно з цим Законом (ст. 1) Україна може застосовувати санкції щодо:

- іноземної держави;
- іноземної юридичної особи;
- юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи;
- фізичної особи-нерезидента;
- іноземців, осіб без громадянства;
- суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність.

Документ також регламентує підстави та принципи застосування сакцій і містить види можливих санкцій, зокрема:

1) блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном;

2) обмеження торговельних операцій;

3) обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, польотів та перевезень територією України;

4) запобігання виведенню капіталів за межі України;

5) зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань;

6) анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності, зокрема, анулювання чи зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами;

7) заборона участі в приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах;

8) заборона користування радіочастотним ресурсом України;

9) обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування;

10) заборона здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб-резидентів іноземної держави державної форми власності та юридичних осіб, частка статутного капіталу яких знаходиться у власності іноземної держави, а також державних закупівель в інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт, послуг, походженням з іноземної держави, до якої застосовано санкції згідно з цим Законом;

11) заборона або обмеження заходження іноземних невійськових суден та військових кораблів до територіального моря України, її внутрішніх вод, портів та повітряних суден до повітряного простору України або здійснення посадки на території України;

12) повна або часткова заборона вчинення правочинів щодо цінних паперів, емітентами яких є особи, до яких застосовано санкції згідно з цим Законом;

13) заборона видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу, розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави;

14) припинення видачі дозволів, ліцензій на ввезення в Україну з іноземної держави чи вивезення з України валютних цінностей та обмеження видачі готівки за платіжними картками, емітованими резидентами іноземної держави;

15) заборона здійснення Національним банком України реєстрації учасника міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент іноземної держави;

16) заборона збільшення розміру статутного капіталу господарських товариств, підприємств, у яких резидент іноземної держави, іноземна держава, юридична особа, учасником якої є нерезидент або іноземна держава, володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу або має вплив на управління юридичною особою чи її діяльність;

17) запровадження додаткових заходів у сфері екологічного, санітарного, фітосанітарного та ветеринарного контролю;

18) припинення дії торговельних угод, спільних проектів та промислових програм у певних сферах, зокрема у сфері безпеки та оборони;

19) заборона передання технологій, прав на об´єкти права інтелектуальної власності;

20) припинення культурних обмінів, наукового співробітництва, освітніх та спортивних контактів, розважальних програм з іноземними державами та іноземними юридичними особами;

21) відмова в наданні та скасуванні віз резидентам іноземних держав, застосування інших заборон в´їзду на територію України;

22) припинення дії міжнародних договорів, згода на обов´язковість яких надана Верховною Радою України;

23) анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів з питань укладення договорів чи угод;

24) позбавлення державних нагород України, інших форм відзначення;

25) інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом.

Починаючи з 2015 р., Україна вводить обмежувальні санкції щодо фізичних та юридичних осіб Російської Федерації. Санкційний список щороку переглядається і доповнюється. Також США, Європейський Союз та низка інших країн з 2014 р. почали застосовувати низку економічних і політичних заходів, спрямованих на припинення агресії Росії проти України.

Сепаратизм - прагнення окремих груп населення чи організації до відокремлення, відособлення; рух за надання частині держави права автономії чи за її повне відокремлення і створення нової держави.

Кримінальний кодекс України (ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність та недоторканість України») визначає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі за «умисну дію, вчинену з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до таких дій».

Закон України «Про основи національної безпеки України» відносить сепаратизм та намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України до загроз національній безпеці України.

Сили безпеки. Воєнна доктрина України (2015 р.) відносить до сил безпеки державні правоохоронні та розвідувальні органи, сили цивільного захисту та органи загальної компетенції, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Сили оборони. Воєнна доктрина України (2015 р.) відносить до сил оборони Збройні сили України, Державну службу спеціального зв´язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

Стратегічні комунікації. Воєнна доктрина України (2015 р.) визначає цей термін як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Таке ж визначення стратегічних комунікацій міститься в «Політиці стратегічних комунікацій НАТО» (NATO Strategic Communications Policy).

Стратегічні комунікації використовуються не лише у військовій сфері. Правильні комунікації покликані забезпечити довіру суспільства до держави, підтримку реформ, загалом діяльність будь-якої демократичної влади. Комунікації є складовою демократії та належного урядування. Не існує єдиного визначення стратегічних комунікацій. Проте стратегічні комунікації – це двосторонній процес, який передбачає не лише інформування громадськості з боку уряду, а й врахування мотивації, поведінки цієї громадськості.

«Сіра зона» - неофіційний термін, яким послуговуються для позначення «буферної смуги» вздовж лінії зіткнення (див. «лінія розмежування (зіткнення)») на сході України, яку переважно не контролює жодна із воюючих сторін. Жителі населених пунктів, які опинилися в «сірій зоні», найбільш уразливі і потерпають у тому числі й від правового вакууму, який утворився через відсутність там українських органів влади.

Територіальна цілісність держав - принцип міжнародного права, за яким усі держави повинні утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози або від застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави. Цей принцип було закріплено в Статуті ООН, прийнятому в 1945 р., а також Декларацією про принципи міжнародного права (1970 р.) та Заключним актом Наради з безпеки і співробітництва у Європі (НБСЄ; нині це ОБСЄ) від 1 серпня 1975 р.

Тероризм - у широкому сенсі загроза насильства або його застосування для досягнення політичної, релігійної, ідеологічної мети. Єдине визначення терміна «тероризм» у міжнародному праві відсутнє.

<u>Акти/документи міжнародних організацій</u>

Ні Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (від 27 січня 1977 р.), ні Конвенція Ради Європи по запобіганню тероризму (прийнята 16 травня 2005 р. і ратифікована Україною у 2006 р.), не містять визначення поняття «тероризм». Проте Конвенція Ради Європи відносить до «терористичного злочину» будь-які із злочинів, викладених у наступних документах:

- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаага, 16 грудня 1970 р.);
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреаль, 23 вересня 1971 р.);
- Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (Нью-Йорк, 14 грудня 1973 р.);
- Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників (Нью- Йорк, 17 грудня 1979 р.);
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (Відень, 3 березня 1980 р.);
- Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах,

які обслуговують міжнародну цивільну авіацію (Монреаль, 24 лютого 1988 р.);

- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (Рим, 10 березня 1988 р.);
- Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (Рим, 10 березня 1988 р.);
- Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (Нью-Йорк, 15 грудня 1997 р.);
- Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (Нью-Йорк, 9 грудня 1999 р.).

Українські нормативно-правові акти

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» (від 20 березня 2003 р.) тероризм визначається, як «суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей». Також у Законі визначено поняття міжнародного тероризму. «Це здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей, суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження».

Терористичний акт - застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжна¬родного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою (Кримінальний кодекс України, ст. 258).

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за:

- вчинення терористичного акту;
- втягнення у вчинення терористичного акту;
- публічні заклики до вчинення терористичного акту;
- створення терористичної групи чи терористичної організації;
- сприяння вчиненню терористичного акту;
- фінансування тероризму.

12 червня 2018 р. Україна подала Меморандум до Міжнародного Суду ООН («МС ООН»), який документально підтверджує серйозні порушення міжнародного права Російською Федерацією.

У Меморандумі доводиться, що Російська Федерація порушила Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму («Конвенція про фінансування тероризму»). У документі Україна заявила, що Російська Федерація несе міжнародну відповідальність через підтримку тероризму та нездатність припинити фінансування тероризму, а також за терористичні акти, вчинені підпорядкованими їй особами України, в тому числі: збиття літака Малайзійських авіаліній рейсу MH17; обстріл цивільних осіб, у тому числі у містах Волновасі, Маріуполі та Крама-

торську; розміщення бомб, які підривали патріотичні марші, популярні нічні клуби та інші мирні місця у Харкові.

Терористична діяльність. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (від 20 березня 2003 р.) до терористичної діяльності відносить:

- планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об´єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів так само, як і участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;
- пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- фінансування та інше сприяння тероризму.

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за здійснення терористичного акту (див. «Терористичний акт») (ст. 258 «Терористичний акт» та ст. 259 «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об´єктів власності»).

Тимчасово неконтрольована територія - територія, на якій органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження. Таке визначення міститься у документі «Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей», затвердженому наказом керівництва АТО (при СБУ). Цим терміном з 2014 р. позначалися території в Донецькій та Луганській областях, на яких українська держава не мала можливості виконувати свої повноваження. Із прийняттям у січні 2018 р. Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» ці території отримали статус тимчасово окупованих (див. «тимчасово окуповані території України»).

Тимчасово окуповані території України - частина території України, яка контролюється Російською Федерацією (через окупацію АР Крим та частини Донецької і Луганської областей) (див. також статтю «окупація)».

Правовий статус тимчасово окупованих територій визначається двома законами:

- Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» 2014 р. (визначає статус АР Крим);
- Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» 2018 р. (визначає статус частини Донецької та Луганської областей).

Датою початку тимчасової окупації АР Крим (див. також «тимчасова окупація Автономної Республіки Крим Росією»), згідно з Законом, є 20 лютого 2014 р., а тимчасово окупованими територіями:

1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій;

2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади Украї-

ни відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України;

3) надра під територіями, зазначеними в пунктах 1 і 2 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями.

Дату початку тимчасової окупації частини територій Донецької та Луганської областей закон не визначає. А тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях є частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль, а саме:

1) сухопутна територія та її внутрішні води у межах окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей;

2) внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території, визначеної пунктом 1 цієї частини;

3) надра під територіями, визначеними пунктами 1 і 2 цієї частини, та повітряний простір над цими територіями.

Межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях, визначаються Президентом України за поданням Міністерства оборони України, підготовленим на основі пропозицій Генерального штабу Збройних сил України.

Закони також визначають, що тимчасово окупована територія є невід'ємною частиною території України, незалежно від терміну окупації.

Учасник АТО - неформальна назва учасника бойових дій, який брав безпосередню участь в антитерористичній операції (див. «антитерористична операція»).

Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (ст. 6, пункт 19) відносить до учасників бойових дій також військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) та працівників Збройних сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які «захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції». Також статус учасника бойових дій можуть отримати працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення у порядку, встановленому законодавством.

Порядок надання статусу учасника бойових дій визначає Кабінет Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 986 (http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2018-п) було створено Міністерство у справах ветеранів України та ліквідовано Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Хімічна зброя - вид забороненої зброї масового ураження, дія якої заснована на токсичних властивостях хімічних речовин.

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 р. (ратифікована Україною 16

жовтня 1998 р.) визначає хімічну зброю, як:

а) токсичні хімікати та їх прекурсори, за винятком тих випадків, коли вони мають призначення для цілей, які не забороняються цією Конвенцією за умов, що їх види та кількості відповідають таким цілям;

б) боєприпаси та пристрої, спеціально призначені для смертельного ураження або заподіяння іншої шкоди за рахунок токсичних властивостей, зазначених у підпункті а) токсичних хімікатів, які вивільняються у результаті використання таких боєприпасів та пристроїв;

в) будь-яке обладнання, спеціально призначене для використання безпосередньо у зв'язку із застосуванням боєприпасів та пристроїв, які зазначені в підпункті б).

Конвенція має Додатки, в яких міститься перелік токсичних хімікатів.

Конвенція заснувала Організацію із заборони хімічної зброї (ОЗХЗ), яка покликана забезпечити контроль за дотриманням заборони на використання хімічної зброї, ліквідації її запасів, сприяти розвитку співпраці в галузі мирної хімії, надавати допомогу державам у забезпеченні захисту від хімічної зброї, забезпечувати нерозповсюдження хімічної зброї. Україна має свого представника в цій Організації. *Сайт ОЗХЗ: www.opcw.org*

Хімічна зброя активно використовувалася під час Першої світової війни. Під час Другої світової війни розробки з виробництва такої зброї не припинялися, але використовувалася вона значно менше. Перше з часів Другої світової війни застосування хімічної зброї відбулося під час громадянської війни в Північному Ємені (1962–1970 рр.). Також майже від початку збройного конфлікту в Сирії (з 2012 р.) були зафіксовані численні випадки застосування хімічної зброї.

Цивільна особа. Додатковий протокол до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. називає цивільною будь-яку особу, яка не входить до складу збройних сил. Цивільні особи користуються захистом, за винятком окремих випадків і періоду, коли вони беруть безпосередню участь у воєнних діях. У разі сумнівів щодо того, чи є особа цивільною, вона вважається цивільною в значенні Протоколу I.

Цивільне населення. Цивільне населення складається із цивільних осіб, як зазначено в Додатковому протоколі до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. Наявність серед цивільного населення окремих людей, які не підпадають під визначення цивільних осіб, не позбавляє решту населення цивільного статусу і захисту, який надається міжнародним гуманітарним правом. Заборонено акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення.

Цивільні об'єкти - всі об'єкти, які не є військовими. У Додатковому протоколі до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. зазначено, що в разі сумнівів щодо використання цивільного об'єкта у воєнних цілях він вважається цивільним. Цивільні об'єкти не мають бути об'єктами нападу.

Шпигун - особа, яка, діючи таємно або під фальшивими приводами, збирає або намагається зібрати інформацію в зоні бойових дій однієї з воюючих сторін з

наміром передати таку інформацію супротивній стороні. Саме таке визначення цього терміна міститься в Додатку до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі (ст. 29). Міжнародно-правовий статус шпигуна також визначає і Додатковий протокол (Протокол I) до Женевських конфенцій про захист жертв війни.

У Додатку до IV Гаазької конвенції зазначається також, що «солдати, які не маскуються і проникли в зону проведення бойових дій супротивної армії з метою збору інформації, не визнаються шпигунами. Подібним чином не вважаються шпигунами солдати і цивільні особи, які відкрито виконують свої задачі і яким доручена передача депеш, призначених для їхньої власної чи армії ворога».

Ядерна зброя - найпотужніший вид зброї масового знищення (див. «зброя масового знищення»), яка побудована на використанні ядерної енергії.
Ядерна зброя була використана у 1945 р. США проти Японії, зокрема відбулися бомбардування міст Хіросіма і Нагасакі.

Міжнародне гуманітарне право обмежує застосування ядерної зброї.

1 липня 1968 р. Генеральна Асамблея ООН схвалила Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Нерозповсюдження, роззброєння та мирне застосування ядерної зброї — три основних принципи Договору. Україна приєдналася до Договору 16 листопада 1994 р.

Країни, що володіють ядерною зброєю (неофіційна назва — «ядерний клуб»):

- США (з 1945 р.),
- Росія (з 1949 р.),
- Велика Британія (з 1952 р.),
- Франція (з 1960 р.),
- Китай (з 1964 р.),
- Індія (з 1974 р.),
- Пакистан (з 1998 р.),
- КНДР (з 2006 р.).

Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТОТ)

МТОТ створене 20 квітня 2016 р. рішенням Кабінету Міністрів України у зв'язку з необхідністю оперативного реагування на існуючі проблеми та загрози, що зумовлені проведенням антитерористичної операції на територіях Донецької та Луганської областей, а також тимчасовою окупацією частини території України. Положення про МТОТ затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 376.

Основні напрями діяльності:

- реінтеграція тимчасово окупованих територій та населення, що на них проживає, в єдиний конституційний простір України;
- реалізація прав і свобод ВПО та створення умов для реінтеграції або інтеграції за новим місцем проживання;
- застосування норм міжнародного гуманітарного права на території України;
- подолання наслідків конфлікту;
- координація діяльності з надання гуманітарної допомоги цивільному населенню;
- координація провадження протимінної діяльності;
- міжнародне співробітництво;
- розбудова миру, відновлення та розвиток Донецької та Луганської областей.

Що робить МТОТ

Щодо відновлення та розбудови миру на територіях, які зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту та/або тимчасової окупації:

- координує здійснення заходів з розбудови миру;
- здійснює стратегічне планування щодо економічного відновлення та розбудови миру;
- збирає та аналізує інформацію про необхідність здійснення заходів з відновлення об'єктів інфраструктури (транспортної, енергетичної, житлово-комунальної, соціальної тощо);
- координує діяльність, пов'язану зі зменшенням шкоди навколишньому природному середовищу;
- проводить моніторинг впливу збройного конфлікту та тимчасової окупації частини території України на соціально-економічний розвиток держави та окремі галузі економіки.

Щодо міжнародного співробітництва:

- взаємодіє з міжнародними гуманітарними організаціями у сприянні наданню гуманітарного доступу та проведенню гуманітарних операцій, а також здійснює моніторинг діяльності таких організацій;
- організовує роботу із залучення інвестицій, кредитів та грантів з метою реалізації проектів з питань, що належать до компетенції МТОТ;
- забезпечує координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо реалізації міжнародних проектів і програм.

Щодо захисту цивільного населення, що мешкає вздовж лінії розмежування та на тимчасово окупованих територіях України:

- проводить моніторинг дотримання норм міжнародного гуманітарного права та вживає заходів реагування на факти їх порушення;
- взаємодіє з відповідними органами щодо захисту цивільного населення;
- проводить моніторинг стану дотримання прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованих територіях України;
- вживає заходів щодо захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, які порушені внаслідок збройного конфлікту та/або тимчасової окупації частини території України;
- розробляє разом із заінтересованими органами державної влади та органами місцевого самоврядування нормативно-правові акти, які регламентують порядок в'їзду осіб, переміщення товарів на тимчасово окуповані території у Донецькій та Луганській областях і виїзд осіб, переміщення товарів з таких територій.

Щодо захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО):

- збирає та аналізує інформацію про необхідність забезпечення житлом та вирішення інших питань соціального захисту ВПО;
- сприяє соціальному забезпеченню ВПО;
- розробляє державні програми з питань, що стосуються ВПО;
- сприяє здобуттю ВПО освіти;
- сприяє захисту прав ВПО та осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, у міжнародних судових інстанціях.

Щодо захисту осіб, які були позбавлені особистої свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань, окупаційної адміністрації та/або органів влади Російської Федерації:

- сприяє соціальній реабілітації таких осіб;
- координує здійснення заходів щодо захисту і забезпечення прав та інтересів таких осіб;
- здійснює збір та систематизацію інформації про факти порушення прав громадян України та осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань, окупаційної адміністрації та/або органів влади Російської Федерації, на тимчасово окупованих територіях України.

Контакти для ЗМІ:
press@mtot.gov.ua
Тел.: (044) 536-92-50
Сайт: www.mtot.gov.ua

Міністерство соціальної політики України

Мінсоцполітики забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального діалогу, соціального захисту, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей тощо.

Що робить Мінсоцполітики (тут перелічені лише ті завдання, які стосуються вирішення проблем, пов'язаних із збройним конфліктом на сході України та тимчасовою окупацією частини території України):

- забезпечує формування і реалізує державну політику щодо соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції:
- зокрема, здійснює забезпечення їх психологічної реабілітації, санаторно-курортного лікування, технічними та іншими засобами реабілітації, житлом, надання освітніх послуг, організації поховання, а також соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби, та учасників антитерористичної операції;
- координує роботу із забезпечення житлом ветеранів війни та учасників антитерористичної операції;
- проводить моніторинг стану дотримання вимог законодавства щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції;
- організовує санаторно-курортне лікування учасників антитерористичної операції.
- забезпечує формування і реалізує державну політику щодо внутрішньо переміщених осіб;
- розробляє та вносить в установленому порядку пропозиції щодо надання державної соціальної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції;
- організовує роботу з призначення та виплати передбаченої законодавством державної соціальної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції;
- забезпечує формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб;
- спрямовує у межах повноважень, передбачених законом, діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади на усунення обставин (умов), що сприяли внутрішньому переміщенню осіб, захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, сприяння поверненню таких осіб до залишеного місця проживання та їх реінтеграції.

Реалізує державну політику у сфері гуманітарної допомоги:

- здійснює визнання вантажів, коштів, у тому числі в іноземній валюті, виконаних робіт, наданих послуг гуманітарною допомогою;
- здійснює контроль за транспортуванням, отриманням, збереженням, охороною, складуванням, розподілом, цільовим використанням, обліком гуманітарної допомоги, підготовкою відповідної статистичної звітності;
- веде Єдиний реєстр отримувачів гуманітарної допомоги.

У рамках Міністерства функціонує Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО (сайт: dsvv.gov.ua)

Контакти для ЗМІ:
press@mlsp.gov.ua
Тел.: (044) 289 35 60
Сайт: www.msp.gov.ua

Міністерство регіонального розвитку,
будівництва
та житлово-комунального господарства
України

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства

Мінрегіон забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику,

державну житлову політику і політику у сфері будівництва, архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства, у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. Мінрегіон також відповідає за проведення децентралізації і реформу місцевого самоврядування.

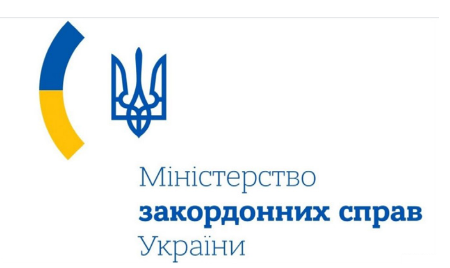
Що робить Мінрегіон:

- забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, державну житлову політику і політику у сфері будівництва, архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства;
- забезпечує контроль та нагляд у сфері житлово-комунального господарства, у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;
- забезпечує технічне регулювання у сфері будівництва, містобудування, промисловості будівельних матеріалів, житлово-комунального господарства;
- здійснює моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування.

Відтак повноцінне забезпечення житлово-комунальними послугами в зоні АТО, питання опалювального сезону, водопостачання, відновлення інфраструктури Донецької та Луганської областей – компетенція Мінрегіону.

Раніше, у 2014 р., саме в рамках цього міністерства було створене Державне агентство з питань відновлення Донбасу, яке в 2016 р. стало частиною новоствореного МТОТ.

Контакти для ЗМІ:
press@minregion.gov.ua
(044) 590-47-96/95
Сайт: www.minregion.gov.ua

Міністерство закордонних справ (МЗС)

МЗС є головним органом, що забезпечує формування та реалізує політику держави у сфері зовнішніх зносин.

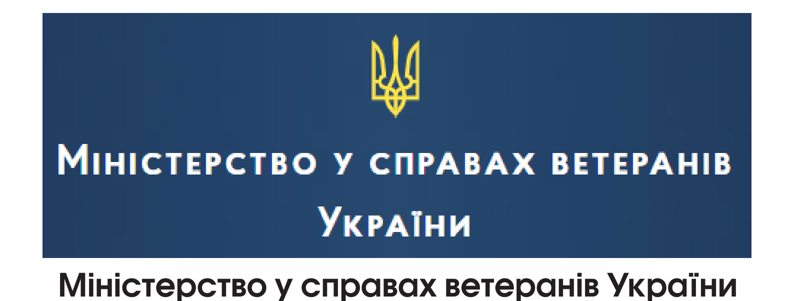
Що робить МЗС (повноваження, пов'язані зі збройним конфліктом на сході України та тимчасовою окупацією частини території України):

- забезпечує дипломатичними засобами захист та зміцнення незалежності, державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності державного кордону, національних інтересів;
- виступає із заявами, коментарями і роз'ясненнями щодо питань зовнішньої політики України з міжнародних питань;
- забезпечує інформування Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших державних органів про найбільш важливі та резонансні події у світі, вносить пропозиції щодо реагування на події, що безпосередньо стосуються національних інтересів, надає їм інформацію, необхідну для реалізації ефективної зовнішньої та внутрішньої політики;
- проводить аналіз тенденцій політичного та соціально-економічного розвитку іно-

земних держав, їх можливого впливу на національні інтереси;

- сприяє залученню допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій;
- проводить аналіз економічних процесів, які відбуваються у державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, забезпечує проведення моніторингу світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, а також міжнародної практики регулювання зовнішньо-економічної діяльності;
- сприяє в одержанні міжнародної технічної допомоги;
- поширює за кордоном інформацію про Україну, її місце і роль у світі для зміцнення позитивного міжнародного іміджу держави, забезпечує закордонні дипломатичні установи України відповідною інформаційною продукцією;
- здійснює захист прав та інтересів України під час вирішення міжнародних спорів за участю України та інших суб'єктів міжнародного права;
- опрацьовує звернення про надання органами державної влади України дозволів на виконання іноземними державними повітряними суднами, які здійснюють перевезення офіційних делегацій, небезпечних вантажів і товарів військового призначення, нерегулярних польотів через повітряний простір України або повітряний простір під відповідальністю України без посадки і з посадкою в аеропортах України; дозволів на заходження іноземних військових кораблів та підводних транспортних засобів у внутрішні води, на рейди та в порти України.

Контакти для ЗМІ:
press@mfa.gov.ua
(044) 238 17 20,
(044) 238 15 76,
(044) 238 18 41
Сайт: www.mfa.gov.ua

Міністерство у справах ветеранів України

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 № 986 (http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2018-п) було створено Міністерство у справах ветеранів України та ліквідовано Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції. Мінветеранів забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей ветеранів та осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Що робить Мінветеранів:

- формує і реалізує державну політику у сфері;
- забезпечення прав та інтересів ветеранів та членів їхніх сімей (зокрема через забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, санаторно-курортне лікування, надання житла, надання освітніх послуг тощо);
- соціального захисту ветеранів та членів їхніх сімей;
- вшанування пам'яті ветеранів;

- сприяння популяризації та забезпечення формування позитивного образу ветерана;

- створює та веде централізовану базу даних (реєстр) ветеранів;

- створює та веде реєстр військових поховань, пам'ятників та меморіальних дощок загиблих (померлих) ветеранів.

- інше.

Адреса:
м. Київ, пров. Музейний, 12
E-mail: info@mva.gov.ua,
press@mva.gov.ua
Сайт: www.mva.gov.ua

Міністерство оборони України

Міноборони України забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. Збройні сили України перебувають у підпорядкуванні Міноборони.

Що робить Міноборони

До основних завдань Міноборони належить, окрім іншого, також:

- здійснення військово-політичного та адміністративного керівництва Збройними силами України;

- здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони;

- забезпечення реалізації державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави.

Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» за поданням Міністерства оборони України (підготовленим на основі пропозицій Генерального штабу Збройних сил України) Президентом України визначаються межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях.

Контакти для ЗМІ:
Управління комунікації та преси
м. Київ-168, Повітрофлотський проспект, 6
psmodu@mil.gov.ua
+38 044 271-34-78,
+38 044 245-44-01
Сайт: www.mil.gov.ua

Генеральний штаб ЗСУ

Генеральний штаб Збройних сил України є головним військовим органом з планування оборони держави, управління застосуванням Збройних сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами, Державною спеціальною службою транспорту і Державною службою спеціального зв᾽язку та захисту інформації України.

Що робить Генштаб:

- здійснює стратегічне керівництво силами та засобами Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які залучаються у тому числі й до відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;
- начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних сил України (за поданням Командувача об᾽єднаних сил) визначаються межі зон безпеки, прилеглих до району бойових дій у Луганській та Донецькій областях;
- начальник Генерального штабу подає на затвердження Президенту України кандидатуру Командувача Об᾽єднаного оперативного штабу ЗСУ;
- розробляє положення про Об᾽єднаний оперативний штаб ЗСУ.

Структура Генерального штабу:
www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu
Сторінка у Facebook:
www.facebook.com/GeneralStaff.ua/
Контакти:
Київ-03168, Повітрофлотський проспект, 6
(044) 454-45-73

Об᾽єднаний оперативний штаб Збройних сил України

Об᾽єднаний оперативний штаб здійснює керівництво силами та засобами Збройних сил України та всіх інших відомств, що забезпечують національний захист і оборону, а також стримування і відсіч російської агресії на Донбасі.

18 січня 2018 р. прийнято Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у

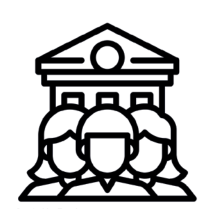
Донецькій та Луганській областях», згідно з яким керівництво операцією на сході України покладено на Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ.

30 квітня 2018 р. Президент України підписав Наказ Верховного Головнокомандувача ЗСУ «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей». Згідно з Наказом Операцію Об'єднаних Сил (ООС) розпочато о 14:00 30 квітня 2018 р.

Що робить Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ:

- здійснює планування, організацію та контроль виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;
- спрямовує, координує і контролює діяльність військово-цивільних чи військових адміністрацій (у разі їх утворення) у Донецькій та Луганській областях з питань національної безпеки і оборони.

Сторінка у Facebook: www.facebook.com/pressjfo.news/
Контакти:
+38(068)1879357

Військово-цивільні адміністрації

Створення військово-цивільних адміністрацій, замість органів місцевого самоврядування, – це тимчасовий вимушений захід, на який Україна змушена була піти для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районах проведення антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил.

Створення ВЦА не має на меті зміни та/або скасування конституційно закріпленого права територіальних громад на місцеве самоврядування, що визначає прийнятий 3 лютого 2015 р. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації».

Військово-цивільні адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України. У їхній відповідальності весь спектр питань, пов'язаних із забезпеченням збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території (від формування місцевих бюджетів до здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання місцевого населення).

Створено ВЦА трьох рівнів: обласного, районного та рівня населеного пункту.

Військово-цивільних адміністрацій обласного рівня дві: Донецька та Луганська.

Сайт: www.loga.gov.ua
Контакти:
Луганська обл.,
м. Сєвєродонецьк,
проспект Центральний, 59
Тел. приймальні:
(0645) 70-50-85
pr.golovy@loga.gov.ua
info@loga.gov.ua

Луганська обласна військово-цивільна адміністрація

Донецька обласна військово-цивільна адміністрація

Сайт: www.dn.gov.ua
Контакти:
Донецька обл.,
м. Краматорськ,
вул. Олекси Тихого, 6
Тел. приймальні:
(06264) 6-03-30
donoda@dn.gov.ua

Служба безпеки України

Відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» СБУ є державним правоохоронним органом спеціального призначення, що забезпечує державну безпеку України.

Що робить СБУ:

- здійснює захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб;
- забезпечує охорону державної таємниці;
- здійснює попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Служба безпеки України є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю. Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб´єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр.

Сайт: www.ssu.gov.ua
Контакти:
Для листів від ЗМІ щодо отримання коментарів:
sbu_cu@ssu.gov.ua
(044) 256-99-05
Для оформлення інформаційного запиту:
усно:
(044) 239-70-18,
(044) 226-25-64
поштою:
01601 м. Київ 1, вул. Малопідвальна, 16
Служба безпеки України (на конверті вказувати «Публічна інформація»)
електронною поштою: sbu_public@ssu.gov.ua

Антитерористичний центр при Службі безпеки України

Антитерористичний центр при СБУ був створений Указом Президента України 11 грудня 1998 р.

14 квітня 1999 р. № 379/99 Указом Президента затверджено Положення «Про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України».

20 березня 2003 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про боротьбу з тероризмом».

Що робить АТЦ (відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»):

- розробляє концептуальні засади та програми боротьби з тероризмом, рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою;
- збирає в установленому порядку, узагальнює, аналізує та оцінює інформацію про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;
- організовує і проводить антитерористичні операції та координує діяльність суб´єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до конкретних антитерористичних операцій;
- взаємодіє із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом.

14 квітня 2014 р. розпочалася Антитерористична операція на сході України (АТО). Вона була завершена 30 квітня 2018 р. відповідно до рішення РНБО «Про широкомасштабну антитерористичну операцію на території Донецької та Луганської областей». Замість АТЦ на сході України діє Об´єднаний оперативний штаб Збройних сил України. Але водночас на території певних територіальних громад має місце АТО локального рівня.

Інформація про АТЦ: www.ssu.gov.ua/ua/pages/44

Контакти штабу АТЦ:
(044) 239-70-12,
(044)288-50-29,
(044)503-05-21
atc@ssu.gov.ua

Органи місцевого самоврядування

Система місцевого самоврядування в Україні включає (згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»):

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- старосту;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

В умовах збройного конфлікту територіальні громади:
- відіграють значну роль у питаннях самостійного попередження та врегулювання конфліктів на місцевому рівні;
- приймають велику кількість внутрішньо переміщених осіб.

Одним із ключових питань є підтримка приймаючих територіальних громад, зокрема, в питаннях розбудови соціальної згуртованості, зміцнення їх соціально-економічного розвитку і стійкості, зменшення напруженості в них, у тому числі й у зв'язку з триваючим внутрішнім переміщенням.

Наразі в приймаючих територіальних громадах, особливо наближених до лінії розмежування, реалізується безліч проектів щодо інтеграції та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, у тому числі за підтримки міжнародних партнерів.

РОЗДІЛ 3. **МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Перелік деяких міжнародних організацій та країн-парнерів, що підтримують Україну в контексті збройного конфлікту на сході України. Це неповний список, він постійно змінюється.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) (ICRC)

МКЧХ здійснює свою діяльність в країнах, що постраждали від збройних конфліктів та інших ситуацій насильства.

4 липня 2004 р. був ратифікований Договір між Урядом України і МКЧХ про відкриття Місії МКЧХ в Україні.

На сьогодні в Україні працює більше ніж 300 співробітників МКЧХ в офісах у Києві, Слов’янську, Сєвєродонецьку, Маріуполі, Донецьку, Луганську та Одесі. Організація активно допомагає у вирішенні проблем на сході України від початку збройного конфлікту.

Діяльність МКЧХ в Україні здійснюється за такими напрямами:

- допомога найуразливішим категоріям населення у подоланні економічних труднощів;
- підтримка системи охорони здоров’я;
- поліпшення житлових умов та відновлення інфраструктури;
- робота в якості нейтрального посередника (під час одночасного звільнення та передачі затриманих);
- пошук зниклих безвісти осіб;
- поширення поваги до медичних установ та медичних працівників;
- захист цивільного населення;
- захист людей від мін та боєприпасів, що не розірвалися;
- співпраця з Товариством Червоного Хреста України.

Не варто плутати МКЧХ із Товариством Червоного Хреста України.

Сайт: www.ua.icrc.org

Представництво ООН в Україні

До системи ООН в Україні входять 18 фондів, програм та спеціалізованих установ, акредитованих в Україні.

В своїй роботі система ООН керується Рамковою програмою партнерства між Урядом України та ООН, яка є стратегічною програмою партнерства між Урядом України й установами, фондами та програмами системи Організації Об’єднаних Націй у 2018–2022 рр. Програмою визначено чотири ключових напрями, однин із яких – безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на Сході (Програму можна знайти за посиланням: http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4249-ramkova-prohrama-partnerstva-mizh-uriadom-ukrainy-ta-oon-na-2018-2022-roky)

Сайт: www.un.org.ua
Контактні дані офісу:
Київ-01021, вул. Кловський узвіз, 1
Тел.: + 38 044 253 9363
un.ua@one.un.org

Управління ООН з координації гуманітарних питань (УКГП) (OCHA)

ООН виконує провідну роль у координації надання гуманітарної допомоги в усьому світі. У 2014 р. в Україні почав працювати Офіс ООН з координації гуманітарних питань (ОКГП). Координатор з гуманітарних питань є провідним партнером уряду в справі координації дій з міжнародним гуманітарним співтовариством. Координатор з гуманітарних питань очолює Національну робочу групу з гуманітарних питань – стратегічний орган, який спрямовує діяльність і підтримує взаємодію з державними та неурядовими партнерами.

Гуманітарна допомога координується вісьмома кластерами, які на сьогодні діють в Україні: кластери надання притулку, захист, охорона здоров'я і забезпечення харчування, освіта, водопостачання, санітарія і гігієна, первинна реабілітація та надання засобів для існування.

Починаючи з 2015 р., щорічно розробляється та реалізується План гуманітарного реагування на основі оцінки потреб населення, яке постраждало внаслідок збройного конфлікту на Сході України.

Контакти регіональних офісів в Україні (у томи числі й на сході України) можна знайти за посиланням:
https://www.humanitarianresponse.info/ru/operations/ukraine/offices

Сайти:
www.unocha.org
www.humanitarianresponse.info/ru/operations/ukraine
Контактні дані офісу:
Київ-01021 вул. Інститутська, 28
Тел.: +38 044 253 3412
OCHAUkraine@un.org
info@humanitarianresponse.info

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБООН) (UNHCR)

УВКБ ООН – це глобальна організація, яка присвячує свою діяльність порятунку життів, захисту прав та побудові кращого майбутнього для біженців, вимушено переміщених громад та осіб без громадянства.

Працює в Україні з 1994 р., захищаючи права біженців, шукачів притулку та осіб без громадянства.

З 2014 р. УВКБ ООН зосереджує свою діяльність на захисті прав і свобод ВПО, покращенні умов їхнього життя та знаходженні для них довгострокових рішень. Організація має регіональний офіс у Слов'янську.

Сайт: www.unhcr.org/ua
Контакти:
вул. Лаврська, 16, м. Київ 01015, Україна
Тел.: +38 044 288 9710
Факс: +38 044 288 9850
ukrki@unhcr.org

Міжнародна організація з міграції (МОМ) (IOM)

Місія МОМ в Україні була створена в 1996 р., коли Україна стала державою-спостерігачем МОМ.

Місія надає допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та постраждалим від конфліктів, бореться з торгівлею людьми, допомагає Уряду України в боротьбі з нелегальною міграцією, вдосконалює систему управління міграцією та створює практику та політику охорони здоров'я, яка охоплює мігрантів.

Сайт: www.iom.org.ua

Контакти:

Київ, вул. Михайлівська, 8

Тел.: + 38 044 568-50-15

Факс: + 38 044 568-50-16

iomkievcomm@iom.int

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) (UNICEF)

Представництво ЮНІСЕФ в Києві було відкрито в 1997 р. Фонд допомагає найбільш знедоленим дітям та родинам, що опинились у кризових ситуаціях. Визнаючи, що добробут дітей тісно пов'язаний із станом матерів, ЮНІСЕФ також працює заради покращення здоров'я, освіти та захисту прав матерів в Україні.

Звіти ЮНІСЕФ про ситуацію на сході України: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_26268.html

Сайт: www.unicef.org/ukraine/ukr/

Контакти:

Київ-01021, вул. Інститутська, 28

Тел.: +38 044 521 01 25

Факс: +38 044 230 2506

kiev@unicef.org

Програма розвитку ООН (UNDP)

Головна стратегічна мета ПРООН – допомогти Україні в реалізації Цілей сталого розвитку, викладених у Глобальному порядку денному сталого розвитку на період до 2030 р.

Один із трьох головних напрямів, за якими працює ПРООН, – розбудова миру та відновлення районів, постраждалих від конфлікту. Відтак ПРООН створила програму з відбудови і миробудування у п'яти областях на сході країни: Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій і Харківській, основні цілі якої:

- допомогти/сприяти економічному відновленню і відбудові ключових інфраструктурних об'єктів;
- сприяти ефективному місцевому врядуванню та впровадженню реформи з децентралізації;
- сприяти досягненню безпечної ситуації в суспільстві та порозуміння.

ПРООН спільно з ЮНІСЕФ і МОМ створили «Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України» (USE), який демонструє основні проблеми у сфері соціальної згуртованості в уражених конфліктом громадах.

Сайт: www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html

Контактні дані офісу:

Київ-01021
вул. Кловський узвіз, 1
Тел.: + 38 044 253 9363
registry@un.org.ua

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) (WHO)

ВООЗ відкрила офіс в Україні у 1994 р.

З початку конфлікту 2014 р. ВООЗ співпрацює з партнерами в галузі охорони здоров'я для забезпечення доступу до медичних послуг, насамперед, вразливих груп. Разом вони надають послуги первинної медичної допомоги, ліки, машини швидкої медичної допомоги та інші необхідні медичні засоби.

ВООЗ також надає основні медичні послуги за допомогою мобільних медичних груп людям, які живуть у районах, постраждалих від конфлікту.

Сайт: www.euro.who.int/ru/countries/ukraine
Контакти:
Офіс ВООЗ в Києві: вул. Боричів Тік, 30
Тел.: +38 044 425 8828
Факс: +38 044 425 88 28
eurowhoukr@who.int
Регіональний офіс в Сєвєродонецьку:
Сєвєродонецьк-93404,Луганська обл., вул. Єгорова, 8
koryaks@who.int

**Моніторингова місія з прав людини в Україні,
Управління Верховного комісара ООН
із прав людини (ММПЛУ УВКПЛ ООН) (OHCHR)**

Здійснює моніторинг з дотримання прав людини в Україні, у тому числі й на тимчасово окупованих територіях. Стежить за дотриманням прав внутрішньо переміщених осіб.

Доповіді щодо ситуації з прав людини в Україні – за посиланням: https://www.ohchr.org/RU/Countries/ENACARegion/Pages/UAReports.aspx

Сайт: https://www.ohchr.org/RU/Countries/ENACARegion/Pages/UAIndex.aspx
Контакти:
Київ, вул. Еспланадна, 20, оф. 310
Тел.: +38 044 253 59 66
E-mail: hrmmu@ohchr.org

Світовий банк в Україні

З вересня 1992 р., підписавши оригінал (від 1945 р.) Статей Угоди (Статуту) Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Україна стала 167-м членом Світового банку.

Світовий банк є важливим джерелом фінансової та технічної допомоги для країн, що розвиваються, в усьому світі.

У рамках реагування на кризу в Україні Світовий банк у березні 2014 р. оголосив про надання країні додаткової фінансової й технічної підтримки. Починаючи з 2014 р., група Світового банку надавала населенню України підтримку у формі двох серій позик,

семи нових інвестиційних проектів і гарантії розміром майже в 5,5 млрд дол. США, які мали на меті підвищення якості критично важливих державних послуг, підтримку у здійсненні реформ і сприяння розвиткові фінансового сектору.

Сайт: www.worldbank.org/uk/country/ukraine
Контактні дані офісу:
Київ-01010 Україна
Дніпровський узвіз, 1, 2 поверх
Тел.: +38 044 490-6671
ukraine@worldbank.org

Координатор проектів ОБСЄ в Україні

Україна є повноправним учасником ОБСЄ з 30 січня 1992 р. Співробітництво з ОБСЄ розглядається як один із найважливіших компонентів процесу європейської та євроатлантичної інтеграції України (поряд із співпрацею з Європейським Союзом, НАТО та Радою Європи).

Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні було створено у червні 1999 р. Нормативна база діяльності Координатора складається з його мандату, який затверджується рішенням Постійної Ради ОБСЄ і продовжується кожні півроку, а також Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОБСЄ від 13 липня 1999 р. (ратифікований Верховною Радою України 10 лютого 2000 р.).

В умовах конфлікту Координатор проектів ОБСЄ в Україні, відповідно до свого мандату, зосереджує свої зусилля на наданні підтримки зацікавленим українським партнерам у подоланні наслідків та зміцненні суспільного єднання в країні у важкі часи. Він сприяє розвитку діалогу як інструменту запобігання і вирішення конфліктів. Не варто плутати офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні зі Спеціальною моніторинговою місією в Україні (СММ).

Сайт: www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine
Контактні дані офісу:
Київ-01030, вул. Стрілецька 16
Тел.: +38 044 492 0382
office-pcu@osce.org

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні

СММ – це неозброєна цивільна місія, яка працює 24 години на добу, 7 днів на тиждень у всіх регіонах України. Її основні завдання – це неупереджено і об´єктивно спостерігати та звітувати про ситуацію в Україні, а також сприяти діалогу між усіма сторонами конфлікту.

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ) почала свою роботу 21 березня 2014 р. на підставі запиту від Уряду України до ОБСЄ і консенсусного рішення всіх 57 країн-учасниць ОБСЄ.

Сайт: https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine

osce
Organization for Security and
Co-operation in Europe
Special Monitoring Mission to Ukraine

Контактні дані офісу:
Київ-01054, вул. Тургенєвська, 26
Тел.: +38 044 392 08 00
smmua@osce.org

Представництво Європейського Союзу в Україні

До 2009 р. в Україні працювало Представництво Європейської Комісії, яке було відкрите в 1993 р. З 1 грудня 2009 р., після набуття чинності Лісабонського договору, Представництво Європейської Комісії перетворилося на Представництво Європейського Союзу в Україні.

Воно має статус дипломатичної місії та офіційно представляє Європейський Союз в Україні.

За підтримки ЄС реалізовується ряд проектів і програм, які спрямовані на відбудову та розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб та членів приймаючих громад, їх соціально-економічній адаптації, забезпечення житлом, посилення захисту внутрішньо переміщених осіб.

Сайт: www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk
Контактні дані офісу:
Київ-01033, вул. Володимирська, 101
Тел.: +38 044 390 8010
delegation-ukraine@eeas.europa.eu

Офіс Ради Європи в Україні

Офіс Ради Європи в Україні офіційно розпочав роботу 6 жовтня 2006 р., після підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Радою Європи про створення в Україні Офісу Ради Європи та його правового статусу (Меморандум за посиланням: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_775).

Сьогодні Офіс РЄ також реалізує проекти, направлені на посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб, їх інтеграції на місцевому та регіональному рівнях тощо.

Сайт: www.coe.int/uk/web/kyiv/home
Контакти:
Київ-04070, вул. Іллінська, 8
Тел.: +38 044 425 60 01
+38 044 425 02 62
Факс: +38 044 425 60 01
kyiv@coe.int

Країни-партнери

Посольство Австрії
https://www.bmeia.gv.at/uk/posolstvo-avstriji-u-kijevi

Посольство Великої Британії
www.gov.uk/world/ukraine
Департамент з міжнародного розвитку уряду Великої Британії (DFID)

Посольство Данії
www.ukraine.um.dk/uk/
Данське міжнародне агенство з розвитку
(Danish International Development Agency (DANIDA))

Посольство Італії
https://ambkiev.esteri.it/ambasciata_kiev/uk

Посольство Канади
www.canadainternational.gc.ca/ukraine/index.aspx?lang=ukr

Посольство Литовської Республіки
https://ua.mfa.lt/ua/ua

Посольство Латвійської Республіки
https://www.mfa.gov.lv/ua

Посольство Нідерландів
www.netherlandsandyou.nl/your-country-and-the-netherlands/ukraine

Посольство Німеччини
www.kiew.diplo.de/ua-uk
Німецька федеральна компанія з міжнародної співпраці
(Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ))
Кредитна установа для відбудови (Kreditanstalt fur Wiederaufbau (KfW))

Посольство Норвегії
www.norway.no/en/ukraine/

Посольство Польщі
https://kijow.msz.gov.pl/uk

Посольство США
www.ua.usembassy.gov/uk/
Агентство США з міжнародного розвитку (USAID)

Посольство Словацької Республіки
https://www.mzv.sk/web/kyjev-ua

Посольство Туреччини
http://kiev.emb.mfa.gov.tr/Mission

Посольство Франції
www.ua.ambafrance.org/-Ukrainien-

Посольство Республіки Хорватія
http://ua.mfa.hr/ua

Посольство Чеської Республіки
https://www.mzv.cz/kiev

Посольство Швейцарії
www.eda.admin.ch/countries/ukraine/uk/home/predstavnictva/посольство-у-києві.html
Швейцарське бюро співробітництва (Swiss Cooperation Office (SCO))

Посольство Швеції
www.swedenabroad.se/uk/embassies/ukraine-kyiv
Шведська міжнародна агенція з розвитку і співпраці

(Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA))

Посольство Японії
www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/index.html

Міжнародні неурядові організації з офісом в Україні

Агентство технічної співпраці та розвитку (Agence d'aide la cooperation technique et au developpement (ACTED)

ACTED – французька громадська організація, яка надає підтримку вразливим групам населення в усьому світі.

З 2015 р. ACTED реалізує проекти на сході України, допомагаючи місцевим громадам та постраждалому від конфлікту населенню.

Сайт: www.acted.org
Сторінка про роботу в Україні: www.acted.org/en/countries/ukraine/
Контакти:
Київ, вул. Січових Стрільців, 13а/31
kyiv@acted.org

ADRA Ukraine

ADRA Ukraine є частиною всесвітньої мережі Адвентистського агентства допомоги та розвитку (ADRA), яке здійснює свою діяльність у понад 130 країнах світу. ADRA International заснована в 1956 р. як один з підрозділів Церкви адвентистів сьомого дня (АСД) і має консультативний статус при Економічній і соціальній раді ООН.

Головне завдання ADRA — підтримувати нужденних людей та найвразливіші верстви населення, покращувати їхні життя, робити їх активнішими та успішнішими в подоланні складних життєвих ситуацій.

ADRA Ukraine офіційно зареєстрована та реалізує гуманітарні проекти, починаючи з 21 лютого 1993 р.

З початку Євромайдану і збройного конфлікту на Донбасі у 2014 р. ADRA Ukraine надала допомогу понад мільйону осіб.

Сьогодні організація активно провадить свою діяльність на Донбасі, а також допомагає нужденним по всій Україні.

Сайт: www.adra.ua
Контакти:
м. Київ, вул. Лариси Руденко, 3
info@adra.ua
Телефони гарячої лінії:
+38 095 286 07 15
+38 095 286 07 16

«Врятуємо дітей» (Save the Children)

«Врятуємо дітей» – міжнародна неурядова організація, яка займається захистом прав дітей у різних країнах світу. Вона була створена у 2019 р. в Лондоні.

В Україні надає допомогу найбільш вразливим категоріям дітей та їхнім сім'ям на Донбасі.

Сайт: www.ukraine.savethechildren.net
Контакти:
Київ, вул. Олеся Гончара, 24б, оф. 12
Тел.: +38 096 834 16 19
+38 095 654 52 79
+38 063 664 77 03
ukrainianresponse@savethechildren.org

Данська рада у справах біженців
(Danish Refugee Council (DRC)

ДРБ неурядова громадська організація, заснована у 1956 р., яка працює більш як у 30 країнах світу.

ДРБ відновила свою діяльність в Україні у 2014 р. з метою реагування на гуманітарні потреби країни в умовах збройного конфлікту. До того Данська рада у справах біженців працювала в Україні в 1998-2000 рр. та 2007-2013 рр. Її увага була спрямована на проблеми кримських татар, які поверталися із Центральної Азії до Криму. Діяльність ДРБ насамперед направлена на допомогу внутрішньо переміщеним особам із зони конфлікту на сході України.

ДРБ разом з іншими гуманітарними організаціями також працює над отриманням доступу до мешканців тимчасово окупованих територій Донецької і Луганської областей.

На сьогодні організація присутня у Києві, Дніпрі, Маріуполі, Слов'янську та Сєвєродонецьку.

Сайт: www.drc.ngo
Сторінка українського офісу у Facebook: www.facebook.com/drcddgua
Контактні дані офісу:
Київ-01044, вул. Велика Васильківська, 43, оф. 17

«Лікарі без кордонів»
(Medecins sans frontiers (MSF)

«Лікарі без кордонів» є міжнародною незалежною медичною орагнізацією, яка надає допомогу жертвам збройних конфліктів, катастроф і тим, кому відмовили у медичній допомозі. Організація створена у 1971 р. У 1999 р. MSF була удостоєна Нобелівської премії миру.

В Україні свої проекти MSF почала реалізовувати з 1999 р. Організація активно долучилася також до допомоги постраждалим внаслідок збройного конфлікту на сході України.

Сайт: www.ru.msf.org
Сторінка про роботу в Україні: ru.msf.org/country/ukraina

Норвезька рада у справах біженців (Norwegian Refugee Council (NRC)

Норвезька рада у справах біженців працює у 31 країні світу. Її основна місія – це допомога людям, які змушені залишати свої домівки через кризу в їхніх країнах.

В Україні NRC розпочала працювати з листопада 2014 р.

Стратегія NRC спрямована на задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і постраждалого в результаті конфлікту населення, особливо вздовж лінії розмежування в Луганській області та північних районах Донецької області (підконтрольна уряду територія).

Сайт: www.nrc.no
Контактні дані офісу:
Київ-04050, вул. М. Пимоненка, 13-К, оф. 8,
ua.info@nrc.no

«Людина в біді» (People in Need)

Чеська неурядова громадська організація Peoplein in Need була створена в 1992р. групою чеських кореспондентів, які більше не були задоволені тим, що вони просто передають інформацію про поточні конфлікти. Поступово вона стала професійною гуманітарною організацією, яка прагне надавати допомогу в проблемних регіонах та підтримувати дотримання прав людини у всьому світі.

Протягом свого існування Peoplein in Need стала однією з найбільших неприбуткових організацій у Центральній Європі. Окрім гуманітарної допомоги та прав людини, вона також спрямована на освіту та допомагає людям, які живуть у соціальній ізоляції.

Гуманітарну місію в Україні організація розпочала у серпні 2014 р. Вона фокусується на допомозі внутрішньо переміщеним особам та населенню, що живе на території, охопленій конфліктом. Основні напрями роботи:

- розповсюдження продуктів харчування;
- ремонт житла;
- питна вода та засоби гігєни;
- відновлення джерел існування

Сайт: www.clovekvtisni.cz
Телефон гарячої лінії організації:
0-800-210-174

Premiere Urgence Internationale (PUI)

Premiere Urgence Internationale – неурядова організація, мета якої є захист основних прав людини, визначених у Загальній декларації прав людини 1948 р.

Premiere Urgence Internationale відкрила свою місію в Україні на початку 2015 р. після виявлення критичних гуманітарних потреб на сході України, пов'язаних із збройним конфліктом.

PUI надає допомогу з обох сторін контактної лінії. Допомога спрямована на поліпшення послуг охорони здоров'я вразливих груп населення шляхом надання безкоштовних ліків за ваучерною системою, надання першої медичної допомоги, постачання медичного та немедичного обладнання та витратних матеріалів у ме-

дичні установи, реабілітацію відділень у лікарнях та соціальних установах і забезпечення свіжою їжею медичних установ фронтових міст.

Сайт: www.premiere-urgence.org/en
Сторінка українського офісу у Facebook:
www.facebook.com/premiere.urgence.ukraine
Контактні дані:
contact@premiere-urgence.com.ua

Представництво Help Age International в Україні

Help Age International була створена у 1983 р. організаціями з Канади, Колумбії, Кенії, Індії та Великобританії. Основна місія організації – забезпечити підтримку людей похилого віку по всьому світу.

3 листопада 2014 р. Представництво Help Age International працює і на території України, як відповідь на гуманітарну кризу на Сході країни. З того часу організація підтримує більше ніж 90 000 людей похилого віку в Луганській та Донецькій областях, безпосередньо на лінії зіткнення забезпечує громадські заходи, психосоціальну підтримку, догляд на дому, надання продуктів харчування і необхідних непродовольчих товарів, надання екстракоштів та засобів індивідуальних потреб для зазначеної категорії осіб.

Діяльність організації направлена на:
- надання засобів першої необхідності;
- психологічну і психосоціальну підтримку;
- охорону здоров´я, догляд на дому;
- інформаційно-просвітницьку діяльність;
- адвокацію, формування політики.

Сайт: www.helpage.org
Сторінка Представництва у Facebook:www.facebook.com/HelpAgeUkraine/
Контакт:
Київ-04053, вул. Січових Стрільців, 10, кв. 15
Тел.: +38 050 375 9369
info.ukr@helpage.org

REACH Initiative

REACH був створений у 2010 р. для сприяння розробці інформаційних інструментів та продуктів, що підвищують здатність гуманітарного співтовариства до прийняття рішень та планування.

З початку 2015 р. REACH надає учасникам гуманітарної допомоги оцінки, спрямовані на заповнення прогалин в інформації про гуманітарну ситуацію. REACH також створила постійно діючу команду для забезпечення всебічної підтримки системи гуманітарної координації в Україні.

Сайт: www.reach-initiative.org
Сторінка про роботу в Україні: www.reach-initiative.org/tag/ukraine
Контакт:
Київ-04053
вул. Січових Стрільців, 13А/31
ukraine@reach-initiative.org

Terre des Hommes (Відокремлений підрозділ Фонду Terre des Hommes в Україні)

Terre des Hommes – провідна швейцарська організація, яка надає допомогу дітям. Була створена у 1960 р.

З початком збройного конфлікту організація руалізує в Україні програми із захисту дітей, зокрема з надання психосоціальної підтримки.

Сайт: www.tdh.ch
Сторінка про роботу в Україні: www.tdh.ch/en/our-interventions/ukraine
Контакт:
Київ, вул. Пушкінська, 36, 3 поверх
Тел.: +38 067 826 13 59

Центр гуманітарного діалогу (Centre for Humanitarian Dialogue (HD)

HD – приватна дипломатична організація, заснована на принципах гуманності, неупередженості та незалежності. Місія організації – у запобіганні, пом’якшенні та вирішенні збройних конфліктів шляхом діалогу та посередництва. Почала свою роботу в 1999р.

В Україні HD працює з грудня 2013 р. Вона реалізувала низку ініціатив, спрямованих на зниження напруженості та запопбігання подальшій поляризації суспільства. HD підтримала громадянське суспільство, щоб проаналізувати напруженість у східних регіонах України та вирішити деякі з ідеологічних проблем, що провокують конфлікти, у тому числі між групами про-Майдану та антимайдану, між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами, а також між місцевим населенням та владою.

Сайт: www.hdcentre.org
Сторінка про роботу в Україні: www.hdcentre.org/activities/ukraine/
Контакти для медіа:
pr@hdcentre.org

Ініціатива з управління кризовими ситуаціями (Crisis Management Initiative (CMI)

CMI – незалежна фінська організація, яка працює над запобіганням та вирішенням насильницьких конфліктів через неформальний діалог та посередництво. Заснував CMI Нобелівський лауреат миру і колишній президент Фінляндії Мартті Ахтісаарі у 2000 р. В Україні CMI працює з 2009 р. З 2014 р. надає експертну підтримку з тем, пов’язаних з мирним процесом в Україні.

Сайт: cmi.fi
Контакти:
Тел.: +358 9 42428110
cmi.helsinki@cmi.fi

International ALERT

Організація була створена у 1986 р. Основна сфера діяльності – вирішення корінних прчин конліктів. International ALERT консультує компанії, уряди та міжнародні організації про те, як їхня політика та діяльність можуть краще підтримувати мир.

В Україні International ALERT працює з 2015 р. Організація підтримує внутрішньо переміщених осіб, колишніх військових і сім'ї, які постраждали від конфлікту, що включає роботу з психологами для подолання травм війни. Також забезпечує нейтральні платформи для всіх сторін у конфлікті, щоб їх почули особи, які приймають рішення.

Сайт: www.international-alert.org
Сторінка про роботу в Україні: www.international-alert.org/ru/where-we-work/ukraine
Контакти:
info@international-alert.org
media@international-alert.org

Розмінування

Данська група з розмінування (Danish Demining Group (DDG)

DDG – це група в Данській раді біженців (DRC) з гуманітарного розмінування, яка працює в багатьох постраждалих від конфліктів регіонах. Група використовує комплексний підхід під час роботи з громадами, зокрема йдеться не лише про звільнення територій від мін та вибухонебезпечних предметів (ВНП), але й про інформування та освіту місцевого населення для заохочення безпечної поведінки.

DDG працювала в Україні з 2007 по 2013 рр. і відновила свою роботу в 2014 р. Група проводить низку невідкладних гуманітарних заходів для зменшення ризику від мін та ВНП для населення, яке проживає в зоні збройного конфлікту в Луганській та Донецькій областях. Значна увага також приділяється підвищенню безпеки дітей в регіоні через відповідні програми в школах.

Сайт: danishdemininggroup.dk
Сторінка про роботу в Україні:
danishdemininggroup.dk/danish-demining-group/where-we-work/ukraine
Контакти:
ddg@drc.ngo
hop.ddg@drc-ukraine.org

HALO Trust

HALO Trust – благодійний фонд, який був заснований у 1988 р. у відповідь на глобальну катастрофу, спричинену наземними мінами, зокрема в той час проблема була особливо гострою в Афганістані.

З 2014 р. HALO Trust займається гуманітарним розмінуванням у Донецькій та Луганській областях у зоні збройного конфлікту.

Сайт: www.halotrust.org
Сторінка про роботу в Україні:
www.halotrust.org/where-we-work/europe-and-caucasus/ukraine/
Контакти:
mail@halotrust.org

Швейцарський фонд з протимінної діяльності
(Swiss Foundation for Mine Action (FSD)

FSD – фонд, який займається гуманітарним розмінуванням, запобіганням нещасних випадків через вибухонебезпечні предмети, допомагає жертвам, які постраждали від мін, на індивідуальній основі.

FSD почав працювати в Україні з початку 2015 р., щоб допомогти запобігти цивільним жертвам на сході України. З початку 2017 р. тісно співпрацює з регіональними силами безпеки, щоб очистити зону збройного конфлікту від вибухонебезпечних предметів.

Сайт: www.fsd.ch
Сторінка про роботу в Україні:
fsd.ch/en/project/ukraine/
Контакти:
Київ-04070, вул. П. Сагайдачного, 25 В, оф. 523
Тел.: +38 098 090 70 11
pm.ukraine@fsd.ch

Сайти, які можуть допомогти знайти донорів та організації:

Офіційний портал координації міжнародної допомоги України:
www.openaid.gov.ua/uk/donors

НДО Форум в Україні:
www.ngoforum.org.ua
www.ngomap.org.ua

З 2014 р. в Україні з'явилися соціальні групи, які постраждали від збройного конфлікту на сході України чи анексії Криму, або були долучені в той чи інший спосіб до сенситивних подій. Ці групи часто потребують особливої уваги держави та суспільства, а також особливої комунікації. Постійна увага до цих груп та правильна робота щодо них є запорукою зниження конфліктності по всій території України.

Найбільші групи – це:

- внутрішньо переміщені особи (ВПО);
- учасники бойових дій/ветерани;
- діти;
- мешканці окупованих територій.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ

Цифри:

Станом на 13 травня 2019 р. взято на облік 1 378 532 переселенців з Донбасу і Криму (дані Мінсоцполітики). Кількість ВПО постійно змінюється. Найбільше внутрішньо переміщених осіб було у 2014 р. Найбільше ВПО у Донецькій, Луганській та Харківській областях, а також у Києві. Найменше – в Тернопільській, Чернівецькій, Волинській, Рівненській, Івано-Франківській та Закарпатській областях. Актуальні дані щодо кількості ВПО можна знайти на сайті Мінсоцполітики за посиланням: https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html

Стратегія інтеграції ВПО:

15 листопада 2017 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року.

Документ містить такі пріоритетні напрями:

- Спрощення процедури реалізації та захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб:
- забезпечення права на житло;
- захист права власності;
- пенсійне та соціальне забезпечення.
- Подолання бар'єрів у доступі внутрішньо переміщених осіб до засобів існування і в реалізаціїїх прав на освіту та медичне обслуговування:
- конкуренція на ринку праці;
- право на освіту;
- право на медичне обслуговування;
- підтримка приймаючих територіальних громад у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Державна цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонах України

13 грудня 2017 р. Уряд затвердив Державну цільову програму відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. В основі програми закладено комплексний підхід до вирішення проблеми відновлення та розбудови миру в зазначених регіонах.

Програма націлена на виконання широкого спектра завдань та заходів з посилення довіри між державою та громадянами і надання допомоги найбільш вразливим верствам населення (у тому числі й ВПО) у подоланні кризової ситуації на сході України.

Документ можна знайти за посиланням: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilov

План заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року

21 листопада 2018 р. Уряд затвердив План заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року.

Документ можна знайти за посиланням:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2018-p

Корисні посилання:

- Портал державних послуг (www.igov.org.ua) у розділі «Внутрішньо переміщені особи» можна знайти необхідну довідкову інформацію щодо реєстрації, оформлення адресної допомоги, переоформлення пенсії, переоформлення/призначення соціальних виплат, електронної перепустки в зону АТО.
- Сайт допомоги жителям Донбасу «Донбас SOS»: www.donbasssos.org
- Гаряча лінія «Донбас SOS»: 0 800 309 110
- Програма «Радник з питань ВПО»: www.radnyk.org 6 жовтня 2017 р. між Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, ГО «Донбас СОС» та програмою «Радник з питань ВПО» був підписаний тристоронній Меморандум про співпрацю та взаєморозуміння.
- Звіти Національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами знаходяться на сайті Міжнародної організації міграції (МОМ) за посиланням: http://iom.org.ua/ua/periodychni-vydannya
- Портал економічного та соціального відновлення: http://portal.mtot.gov.ua/

УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ/ВЕТЕРАНИ

Цифри:

Станом на 01.05.2019 за інформацією, що надійшла від відомчих комісій щодо надання статусу учасника бойових дій особам, які брали участь у проведенні антитерористичної операції, статус учасника бойових дій надано 368 861 особі (*з офіційного сайту Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html).

28 листопада 2018 р. Кабінет Міністрів України утворив Міністерство у справах ветеранів України шляхом реорганізації Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, яка існувала з 11 серпня 2014 р.

Завдання Міністерства – формування і реалізація державної політики у сфері забезпечення прав та інтересів ветеранів та членів їх сімей (зокрема через забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, санаторно-курортне лікування, надання житла, надання освітніх послуг тощо), соціального захисту ветеранів та членів їх сімей; вшанування пам'яті ветеранів; сприяння популяризації та забезпечення формування позитивного образу ветерана тощо.

Також при обласних державних адміністраціях функціонують Центри допомоги учасникам АТО (Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» від 18 березня 2015 р. зі змінами від 7 жовтня 2015 р.).

Є низка законодавчих та нормативних актів, які регулюють питання захисту прав

та соціальної допомоги учасників бойових дій. Ключовим є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Корисні посилання:

- Сайт Міністретсва у справах ветеранів: www.mva.gov.ua
- ГО «Юридична сотня», яка надає безкоштовну юридичну допомогу учасникам бойових дій: www.legal100.org.ua
- Психологічна кризова служба: www.psyservice.org

МЕШКАНЦІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Цифри:

На тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях проживає близько 3 млн осіб за даними Управління ООН з координації гуманітарних питань.

План заходів з реінтеграції окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження

11 січня 2017 р. Уряд затвердив план заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

Мета – реінтеграція зазначеної території та її населення в єдиний конституційний простір України.

Планом передбачено:

- надання громадянам психологічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних послуг;
- надання послуг з працевлаштування на контрольованій території;
- створення умов для надання юридичних послуг у центрах безоплатної правової допомоги;
- удосконалення системи надання адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам;
- забезпечення права громадян, які проживають на неконтрольованій території, на вільний доступ до освіти, на організацію та проведення культурно-мистецьких заходів;
- заходи з популяризації книг, художніх альбомів, аудіо- та аудіовізуальних творів українських авторів серед громадян, які проживають на непідконтрольній території;
- відновлення повноцінного діалогу між представниками різних соціальних та етнічних груп, культур та релігійних конфесій.

План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

28 березня 2018 р. Урядом країни затверджено План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Планом, серед іншого, передбачено розробку та вдосконалення законодавства:

- щодо удосконалення порядку переміщення особистих речей, товарів (вантажів) через контрольні пункти в´їзду/виїзду;
- щодо удосконалення процедури оформлення документів про народження та смерть на тимчасово окупованій території, документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, та документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, особам, які проживають на тимчасово окупованій території;

- з питань захисту прав громадян України, позбавлених особистої свободи з політичних мотивів за рішенням органів влади Російської Федерації на тимчасово окупованій території, а також законопроект щодо визначення правового статусу осіб, зниклих безвісти та загиблих внаслідок дій Росії.

Органи влади мають:

- розробити пропозиції щодо механізму правового реагування на порушення прав людини на тимчасово окупованій території;
- здійснювати моніторинг за дотриманням прав та свобод осіб, які проживають на тимчасово окупованій території;
- посилити співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема ЮНЕСКО, щодо охорони культурної спадщини українського народу на тимчасово окупованій території;
- сприяти в захисті законних прав та інтересів громадян України, кошти, інші матеріальні цінності яких перебували або перебувають у банківських, фінансово-кредитних, інших фінансових установах на тимчасово окупованій території.

Корисні посилання:

Огляд гуманітарних потреб-2019: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_2019_humanitarian_needs_overview_ua.pdf

ЗНИКЛІ БЕЗВІСТИ

Цифри:

Точних даних не існує. За даними Міжнародного Комітету Червоного Хреста щонайменше 1,5 тис. осіб зникли безвісти під час війни в зоні конфлікту; щонайменше 1 тис. тіл є не ідентифікованими (частина з них продовжує знаходитись у моргах, частина – у «братських могилах»).

17 червня 2015 р. Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень.

Законодавче врегулювання:

12 липня 2018 р. був прийнятий Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти».

Закон передбачає:

- створення при Кабінеті Міністрів України постійно діючої Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- створення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Цифри:

Точних даних не існує. З моменту початку російської військової агресії та станом на березень 2019 року близько 100 громадян України позбавлені особистої свободи з політичних мотивів рішеннями органів влади Російської Федерації на тимчасово окупованій території АР Крим та на території РФ.

Законодавче врегулювання:

1 березня 2018 року Верховна Рада України прийняла постанову № 2312-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до парламентів іноземних держав та парламентських асамблей міжнародних організацій щодо засудження політичних репресій Російської Федерації проти громадян України внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та звільнення політичних в'язнів – громадян України»

10 серпня 2018 року Уряд України подав до Європейського суду з прав людини заяву проти Уряду Російської Федерації стосовно масових та систематичних порушень прав українських громадян, які незаконно утримуються та переслідуються на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та території Російської Федерації №38334/18.

Виплати:

У 2018 році отримали державну допомогу в розмірі 100 тис. грн:

- 77 осіб - згідно до постанови КМУ від 18.04.2018 року № 328 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо захисту і забезпечення прав та інтересів, соціальної реабілітації осіб, позбавлених особистої свободи незаконними збройними формуваннями, окупаційною адміністрацією та/або органами влади Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України та/або території Російської Федерації у зв'язку з громадською або політичною діяльністю таких осіб, а також підтримки зазначених осіб та членів їх сімей, у тому числі відшкодування витрат, пов'язаних з їх відвідуванням, надання особам, позбавленим особистої свободи, та членам їх сімей правової допомоги, медичних та соціальних послуг, здійснення виплат державних стипендій імені Левка Лук'яненка»;

- 71 особа - згідно до постанови КМУ від 31 січня 2018 р. № 38 «Деякі питання соціальної підтримки осіб, яких було незаконно позбавлено особистої свободи»;

- 24 особи - згідно до постанови КМУ від 5 грудня 2018 р. № 1066 «Деякі питання підтримки осіб, яких було незаконно затримано в результаті акту збройної агресії з боку Російської Федерації, що відбувся 25 листопада 2018 р. в районі Керченської протоки»

РОЗДІЛ 5. **ДОКУМЕНТИ**

Із початком збройної агресії Росії Україна змушена була заповнити певний правовий вакуум, в якому вона опинилася через нові політичні реалії. Відтак було прийнято низку законів та нормативно-правових актів для врегулювання питань у різних сферах, пов'язаних із анексією Автономної Республіки Крим та збройним конфліктом на сході України.

Також змушені були реагувати на ситуацію в Україні й міжнародні організації, зокрема Рада Безпеки ООН та ПАРЄ через прийняття відповідних правових актів.
Закони України

Закони України

Закон України **«Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»** Прийнято: 15 квітня 2014 р.	**Закон:** - визначає статус території України, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації (тут ідеться про Автономну Республіку Крим); - встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.
Закон України **«Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України»** Прийнято: 12 серпня 2014 р.	**Закон:** - визначає особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України згідно зі ст. 13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; - створює вільну економічну зону «Крим»; - врегульовує інші аспекти правових відносин між фізичними та юридичними особами, які знаходяться на тимчасово окупованій території або за її межами.
Закон України **«Про санкції»** Прийнято: 14 серпня 2014 р.	**Закон** визначає підстави й принципи застосування санкцій та види санкцій. Згідно із Законом рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій щодо іноземної держави чи конкретних іноземних фізичних та юридичних осіб приймаються Радою національної безпеки і оборони, а вводяться в дію указом Президента України.

Закон України **«Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»** Прийнято: 2 вересня 2014 р.	**Закон** визначає тимчасові заходи для забезпечення підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції, та осіб, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції або переселилися з неї під час її проведення. Закон регламентує: - особливості державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців; - собливості діяльності переміщених вищих навчальних закладів; - заходи щодо збереження майна, що знаходиться в іпотеці; - забезпечення реалізації права на спадкування; - тощо. Згідно із Законом також вводиться мораторій на нарахування пені за несвоєчасне внесення платежів за житлово-комунальні послуги для громадян України, які проживають у населених пунктах, де проводилася антитерористична операція.

Закон України **«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»** Прийнято: 20 листопада 2014 р.	**Закон:** - встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб; - визначає порядок обліку ВПО; - джерела їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення. Згідно із Законом створюється Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб.

Закон України **«Про військово-цивільні адміністрації»** Прийнято: 3 лютого 2015 р.	**Закон** визначає організацію, повноваження і порядок діяльності військово-цивільних адміністрацій (ВЦА). Згідно із Законом ВЦА утворюється як тимчасовий вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в районі Операції об'єднаних сил (раніше в районі проведення антитерористичної операції). Створення ВЦА не має на меті зміни та/або скасування конституційно закріпленого права територіальних громад на місцеве самоврядування.

Закон України **«Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»** Прийнято: 5 жовтня 2017 р.	**Закон** визначає: - правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національ-

них інтересів України у кіберпросторі;

- основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки;
- повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері;
- основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки.

Закон також визначає перелік об'єктів критичної інфраструктури, які потребують захисту.

Також він регламентує діяльність Урядової команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA.

Закон України
«Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»

Прийнято: 18 січня 2018 р.

Закон визначає особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Згідно із Законом керівництво силами та засобами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації безпосередньо у Донецькій та Луганській областях, здійснює Командувач об'єднаних сил, який призначається Президентом України за поданням начальника Генерального штабу. Командувач об'єднаних сил реалізує свої повноваження через Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ.

Закон України
«Про національну безпеку України»

Прийнято: 21 червня 2018 р.

Законом:

- визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони;
- створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони;
- визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони;
- запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони;
- забезпечується демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

Закон України **«Про протимінну діяльність в Україні»** Прийнято: 06 грудня 2018 р.	**Закон:** - визначає правові та організаційні засади здійснення, мету, основні засади та складові протимінної діяльності в Україні, а також особливості державного регулювання у відповідній сфері; - визначається перелік об'єктів та суб'єктів протимінної діяльност; вимоги до фахівців у сфері протимінної діяльності і розмінування та їх обов'язки; джерела фінансування протимінної діяльності; порядок обліку операторів протимінної діяльності, надання допомоги постраждалим особам (жертвам) від вибухонебезпечних предметів, визначення статусу територій для потреб протимінної діяльності; повноваження інспекції з контролю якості протимінної діяльності та секретаріату центру протимінних операцій тощо.

Закон України **«Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»** Прийнято: 12 липня 2018 р.	**Законом** визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти, та забезпечує правове регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та їхніх родичів.

Постанова Кабінету Міністрів України **«Про утворення Міжвідомчої комісії з питань узагальнення правової позиції держави щодо відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України»** Прийнято: 12 грудня 2018 р.	- Документ прийнято на виконання частини четвертої статті 6 Закону України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях". - головою Комісії затверджено Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. - Комісія вивчатиме результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань дотримання прав і свобод людини і громадянина, що порушені внаслідок збройної агресії та тимчасової окупації частини території України, братиме участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються її компетенції, забезпечуватиме підготовку консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України, оприлюднюватиме та надаватиме інформацію, віднесену до її компетенції тощо.

Стратегія національної безпеки України Затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р.	**Стратегія** спрямована на реалізацію до 2020 року пріоритетів державної політики національної безпеки. Документ визначає актуальні загрози національній безпеці України, зокрема: - агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; - неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України; - корупція та неефективна система державного управління; - економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; - загрози енергетичній безпеці; - загрози інформаційній безпеці; - загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів; - загрози безпеці критичної інфраструктури; - загрози екологічній безпеці. Відштовхуючись від вказаних загроз, Стратегія визначає основні напрями державної політики у сфері нацбезпеки.
Воєнна доктрина України. Нова редакція Затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 р.	**Стратегічний документ,** який визначає формування та реалізацію воєнної політики України. Воєнна доктрина України окреслює: - причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів; - принципи і шляхи запобігання їх виникненню; - підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів. Доктрина визначає перелік загроз воєнній безпеці України.
Стратегія кібербезпеки України Введена в дію Указом Президента України від 15 березня 2016 р.	**Стратегія** визначає національну систему кібербезпеки як складову системи забезпечення національної безпеки України. Документ містить перелік загроз кібербезпеці, а також визначає пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України. Це: - розвиток безпечного, стабільного і надійного кіберпростору; - кіберзахист державних електронних інфор-

	мацційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, призначеної для обробки інформації; - кіберзахист критичної інфраструктури; - розвиток потенціалу сектору безпеки і оборони у сфері забезпечення кібербезпеки; - боротьба з кіберзлочинністю.
Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р.	**Стратегія** спрямована на розв'язання державою проблеми внутрішнього переміщення громадян України та його наслідків, зокрема приймаючих територіальних громад, створення ефективних інструментів державного управління, задоволення нагальних та постійних потреб внутрішньо переміщених осіб. Документ містить такі напрями: - механізми подолання бар'єрів у забезпеченні реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів внутрішньо переміщених осіб та впровадженні довгострокових рішень; - спрощення процедури реалізації та захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб; - подолання бар'єрів у доступі внутрішньо переміщених осіб до засобів існування і в реалізації їх прав на освіту та медичне обслуговування; - підтримка приймаючих територіальних громад в процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб.
План заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року Затверджений 21 листопада 2018 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2018-р)	**План** містить перелік заходів за такими напрямами: - забезпечення права на житло; - захист права власності; - пенсійне та соціальне забезпечення; - конкуренція на ринку праці; - право на освіту; - право на медичне обслуговування; - підтримка приймаючих територіальних громад в процесі інтеграції ВПО.
Державна цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонахУкраїни Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р.	Метою Програми є відновлення та розбудова миру в східних регіонах України, що передбачає стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад для підвищення рівня життя населення та соціальної стійкості, стимулювання економічної активності. Програми забезпечуватиметься шляхом виконання програмних заходів за трьома стратегіч-

ними напрямами:

- відновлення критичної інфраструктури та основних соціальних послуг в основних сферах (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, об'єкти соціальної інфраструктури, енергетика, транспорт, водопостачання та водовідведення, екологія та охорона навколишнього природного середовища);
- економічне відновлення (через здійснення структурних змін та надання підтримки мікро-, малому і середньому бізнесу; забезпечення розвитку промисловості, будівництва, сільського господарства та інших сфер економічної діяльності на засадах інноваційного розвитку та переведення їх на сучасні технологічні платформи; створення нових, насамперед, високотехнологічних робочих місць та підвищення рівня зайнятості населення тощо);
- соціальна стійкість, розбудова миру (досягнення соціальної єдності та повернення довіри, сприяння культурному діалогу та вихованню толерантності із залученням всіх верств населення, сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства, забезпечення психологічної та соціальної підтримки населення, яке постраждало від збройного конфлікту тощо).

План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження

Схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 січня 2017 р.

Метою Плану є реінтеграція зазначеної території та її населення в єдиний конституційний простір України.

Планом передбачено:

- надання громадянам психологічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних послуг, послуг з працевлаштування на контрольованій території, створення умов для надання громадянам юридичних послуг в центрах безоплатної правової допомоги;
- забезпечення прав громадян, які проживають на неконтрольованій території, на вільний доступ до освіти, на організацію та проведення культурно-мистецьких заходів із залученням зазначених громадян, зокрема, виставок, презентацій, концертів, вистав тощо;
- заходи з популяризації книг, художніх альбомів, аудіо- та аудіовізуальних творів українських авторів серед громадян, які проживають на непідконтрольній території;
- відновлення повноцінного діалогу між представниками різних соціальних та етнічних груп, культур та релігійних конфесій;
- та інше.

План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р.	Метою Плану заходів є забезпечення дотримання прав і свобод громадян України – внутрішньо переміщених осіб, забезпечення дотримання прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території та реінтеграція тимчасово окупованої території та її населення в єдиний конституційний простір України. Планом передбачені такі заходи: - надання особам, які зазнали утисків з боку Російської Федерації, допомоги у захисті їх прав та законних інтересів; - створення умов для надання адміністративних послуг громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території; - формування єдиного культурного простору України; - створення умов в інших регіонах України для задоволення власних культурних потреб громадян з числа внутрішньо переміщених осіб та громадян, які проживають на тимчасово окупованій території; - створення умов для збереження культури корінних народів і національних меншин України, які проживають на тимчасово окупованій території; - та інше.

Інші нормативно-правові акти

Указ Президента **«Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»** Введено в дію 14 квітня 2014 р.	Зміст документа – під грифом «таємно». З його прийняттям офіційно почалось АТО.

Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського парламенту, Парламентської асамблеї Ради Європи, Парламентської асамблеї НАТО, Парламентської асамблеї ОБСЄ, Парламентської асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. Затверджене Постановою Верховної Ради України від 27 січня 2015р.	У цьому Зверненні Верховна Рада України визнає Російську Федерацію державою-агресором та закликає міжнародних партнерів України: - не допустити безкарності винних за злочини проти людяності, вчинені від початку російської агресії проти України; - визнати Російську Федерацію державою-агресором; - посилити тиск на Російську Федерацію; - обмежити повноваження російської делегації в Парламентській асамблеї Ради Європи; - надавати Україні необхідну військову допомогу з метою посилення її оборонних можливостей, гуманітарну допомогу для постраждалого

	мирного населення та внутрішньо переміщених осіб і сприяти відновленню критично важливої інфраструктури на Донбасі.
Заява Верховної Ради України **«Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»** Затверджена Постановою Верховної Ради України від 4 лютого 2015 р.	Верховна Рада України цією заявою визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду з метою притягнення до кримінальної відповідальності у Міжнародному кримінальному суді щодо передбачених статтями 7 та 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності, воєнних злочинів, скоєних на території України, починаючи з 20 лютого 2014 р., вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», яких визначить прокурор Міжнародного кримінального суду. Оскільки Україна не ратифікувала Римський статут, ця заява дає можливість Україні звертатися до МКС у зазначених в документі питаннях.
Заява Верховної Ради України **«Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків»** Затверджена Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015р.	Заява – перший документ, який відтворює хронологію збройної агресії Росії проти України, а також чітко визначає дату початку агресії – 20 лютого 2014 р. Документ містить перелік міжнародних договорів та зобов'язань, які порушила Росія, розпочавши війну з Україною, визначає негативні наслідки, яких зазнала Україна внаслідок агресії Росії (анексія українських територій, людські жертви, порушення прав людини, матеріальна шкода, завдана державі та громадянам). У Заяві визначено перелік вимог, на задоволення яких Україна буде наполягати для подолання наслідків російської агресії.

ЗМІСТ

АБВ. Збройний конфлікт в термінах/ Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І. ; Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, 2019. - 89с. - Текст укр.

Рецензенти: Захарова О., незалежний медіаексперт, член експертної ради Української телевізійної академії;

Сорокіна Н., посольство Швейцарії в Україні.

Посібник містить словник термінів з питань міжнародного та українського права, які стосуються збройного конфлікту взагалі та в Україні; інформацію про українські органи влади та розподіл функцій між ними в умовах конфлікту; інформацію про міжнародні урядові та громадські організації, які надають гуманітарну допомогу в Україні, працюють в сфері розбудови миру та подолання наслідків конфліктів; інформацію про конфліктно-чутливі групи, які постраждали внаслідок конфлікту. Також у посібнику є перелік нормативних документів та законодавчих актів, які Україна приймала, починаючи з 2014 р., для врегулювання питань, пов'язаних з конфліктом.

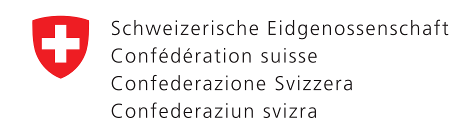
Посібник розрахований на журналістів, громадських активістів, державних службовців та інших зацікавлених осіб, сфера діяльності яких стосується питань збройного конфлікту.

Посібник не є нормативним актом, його положення носять інформаційно-довідковий характер.

Інформація подається станом на червень 2019 р.

Розробка та публікація посібника стали можливими завдяки ініціативі Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України за фінансової підтримки Швейцарської Конфедерації.

МІНІСТЕРСТВО
З ПИТАНЬ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ
ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

КИЇВ 2019

АБВ...

ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ В ТЕРМІНАХ
(Путівник для України)

КИЇВ 2019